

בנק ישראל
מחלקת המטבע

סקירה שנתית 2018

ירושלים, אב התשע"ט – אוגוסט 2019

זכויות היוצרים בפרסום זה שמורות לבנק ישראל.
הרוצים לצטט רשאים לעשות כן, בתנאי שיצינו את המקור.
אם יהיו תיקונים לסקירה, הם יתפרסמו באתר של בנק ישראל : www.bankisrael.org.il

סדר ועיצוב: יחידת ההוצאה לאור, בנק ישראל
נדפס בישראל בדפוס איילון, ירושלים

מס' קטלוגי 103042
www.bankisrael.org.il

פתח דבר

מאת מנהל מחלקת המטבע

אני מתכבד להציג את סקירת מחלקת המטבע לשנת 2018.

מחלקת המטבע בבנק ישראל פועלת על פי הסמכויות הקבועות בחוק בנק ישראל בעניין הנפקת שטרות, מעות ומטבעות זיכרון ובעניין הסדרתה של מערכת המזומנים. המחלקה מורכבת מאגף הנפקה, אגף ניהול המזומנים ויחידת מדיניות, תכנון ובקרה. המחלקה אחראית על הכסף המזומן במדינה החל משלב התכנון של כמויות המזומן בהתאם לתחזית הביקוש, דרך עיצובם והנפקתם של השטרות, המעות ומטבעות הזיכרון, וכלה בהסדרתה התפעולית של מערכת המזומנים.

שווי מחזור המזומן בסוף שנת 2018 עמד על 85.9 מיליארד ש"ח, גידול של כ-4% לעומת הנתון המקביל אשתקד – דומה לממוצע הגידול של שלוש השנים האחרונות (5%) ונמוך מהממוצע בעשור האחרון (10%). החל משנת 2016 אנו רואים שינוי – התמתנות של גידול המחזור ותנודתיות מתונה בערכו. הרגלי השימוש במזומן ובאמצעי התשלום האחרים מושפעים כיום יותר מאשר בעבר משינויים בטכנולוגיה וברגולציה. בנק ישראל מעודד שימוש באמצעי תשלום מתקדמים שאינם מבוססי נייר, ובמסגרת זו היה שותף לתהליך חקיקת החוק לצמצום השימוש במזומן, התשע"ח 2018¹ שנכנס לתוקפו בינואר 2019. לנוכח שינויים אלו נערכת מחלקת המטבע לתרחישים עתידיים שונים ולהשפעתם האפשרית על הביקוש למזומן ועל הרגלי השימוש בו.

תפקידה המרכזי של מחלקת המטבע הוא לספק את הביקוש למזומן הן בעתות שגרה והן בעתות חירום. תפקיד נוסף של המחלקה הוא שמירה על איכות המחזור ועל אמון הציבור במטבע, בין היתר באמצעות התמודדות עם זיופים. במסגרת זו כוללת פעילות המחלקה תהליכי מיון וספירה של מאות מיליוני שטרות ומעות באמצעים טכנולוגיים מתקדמים, אחסונים בכספות לצורכי שגרה וחירום והפצתם למערכת הבנקאית כדי שיוכלו לשמש את הציבור. המחלקה אחראית לשילוב סימני ביטחון בשטרות, גיבוש קריטריונים לאיכות המזומנים ובקורות עליה, הדרכת צוותי מרכזי המזומנים של התאגידים הבנקאיים ופיקוח עליהם, ופעולות למניעת זיופים בשיתוף עם משטרת ישראל, פרקליטות המדינה וגורמים נוספים.

מאז השקת שטרות הסדרה החדשה ועד יולי 2019 שיעור החלפת השטרות בכל העריכים מסדרה ב' לסדרה ג' היה כ-89%, בהתפלגות הבאה: כ-94% בשטרות 200 ש"ח, כ-83% בשטרות 100 ש"ח, כ-93% בשטרות 50 ש"ח וכ-71% בשטרות 20 ש"ח.

במקביל להחלפת הסדרה הובילה מחלקת המטבע שורה של מהלכים ויוזמות לקידום חדשנות במערכת המטבע בישראל, לרבות הטמעת מערכות טכנולוגיות מתקדמות לניהול וניתוח מידע, קידום ההסדרה, שיפור הבקורות והתשתיות וייעול התהליכים, תוך חיזוק שיתופי הפעולה המקצועיים בין בנק ישראל לבנקים מרכזיים וארגונים שונים בארץ ובחו"ל באופן שהציב את בנק ישראל בחזית העולמית בתחום המטבע.

¹ <http://www.justice.gov.il/Units/HalbantHon/News/Pages/CashReductionLaw.aspx>

בנק ישראל פרסם, לראשונה, כללים להפעלה סדירה של מערכת המטבע, הקים מערכת ארצית של מידע על מזויפים, ואף זכה לראשונה בתביעה אזרחית תקדימית בעולם נגד זייפני מטבע בגין הפרת זכויות יוצרים – צעד שנועד להגביר את הרתעת הזייפנים נוסף על האישום הפלילי. בזכות פעולות אלו של מחלקת המטבע נבחר בנק ישראל על ידי כתב העת הבין-לאומי Central Banking ל-Currency Manager of the Year לשנת 2019.

הסקירה שלפניכם כוללת מידע נרחב ומפורט על פעילות המחלקה בשנת 2018. מידע נוסף, ובכלל זה חומרי הדרכה בנושא סימני הביטחון בשטרות הסדרה החדשה, מצוי באתר האינטרנט של בנק ישראל וכן באתר <http://www.newbanknotes.org.il>.

ד"ר אילן שטיינר

מנהל מחלקת המטבע

תוכן העניינים

א. תפקידיה של מחלקת המטבע	6
ב. מחזור המטבע	15
תיבה 1: אורך חיי השטרות	21
תיבה 2: סקר הרגלי השימוש של הציבור במזומן	25
תיבה 3: שירות לציבור בשנת 2018	29
תיבה 4: פרס על הצטיינות בניהול מערכת המטבע	31
ג. זיוף שטרות ומעות	32
ד. מטבעות זיכרון	34
ה. שיווק מטבעות זיכרון בהנפקת בנק ישראל	40
ו. הוועדה לתכנון שטרי כסף, מעות ומטבעות זיכרון	41
נספח 1: כללי בנק ישראל (כללים להפעלה סדירה של מערכת המטבע), התשע"ו-2016	43
נספח 2: כללי בנק ישראל (שירותים בתחום המטבע) התשע"ו-2016	49
נספח 3: הנחיות בדבר שימוש בתצלומי מעות או שטרות או בתואמי שטרות	51
נספח 4: כללי בנק ישראל לגבי מטבע פגום	52
נספח 5: השחתת מטבע	55
נספח 6: הגדרות	55
נספח 7: לוחות סטטיסטיים	55

א. תפקידיה של מחלקת המטבע

לבנק ישראל נתונה, על פי החוק, הסמכות הבלעדית להנפיק מטבע בישראל (שטרי כסף, מעות, מטבעות זיכרון ומטבעות מיוחדים). החוק קובע כי בנק ישראל ינפיק מטבע, ויסדיר ויכוון את מערכת המטבע, במטרה להבטיח למשק הספקת מזומנים סדירה, בהתאם לביקוש ולהיצע. תפקיד זה כרוך במשימות ובפעולות בשלושה מישורים:

1. הנפקת שטרות, מעות ומטבעות זיכרון

עיצוב השטרות והמעות: נגיד בנק ישראל קובע, לאחר אישור המועצה המנהלית של בנק ישראל ואישור הממשלה, את עיצובם של השטרות, המעות ומטבעות הזיכרון. הנגיד נעזר בוועדה ציבורית שהוא ממנה – הוועדה לתכנון שטרי כסף, מעות ומטבעות זיכרון – וזו בוחרת אילו הצעות עיצוב יוגשו לו. בראש הוועדה עומד כיום שופט בית המשפט העליון בדימוס יעקב טירקל.

הדפסת השטרות והמטבעות: מחלקת המטבע מתקשרת עם מיטבעות המעות ועם בתי הדפוס המדפיסים את השטרות ומזמינה מהם את המלאי, בהתאם להוראות החוק.

הנפקת מטבעות זיכרון: מאחר שבנק ישראל משמש מנפיק בלעדי של הילך חוקי בישראל, הוא מנפיק בכל שנה גם מטבעות זיכרון ומטבעות לרגל אירועים מיוחדים. מטבעות אלה עשויים כסף או זהב, ועל פי חוק הם משווקים לציבור הרחב ולאספנים בארץ ובעולם באמצעות חברת שיווק שממנה שר האוצר, בהסכמת הנגיד.

2. מדיניות, תכנון ובקרה

תכנון סולם העריכים: כדי לאפשר לציבור לבצע ביעילות עסקאות במזומן ולחסוך בהוצאות ההנפקה, מחלקת המטבע מתכננת לשטרות ולמעותות סולם עריכים מתאים.

הבטחת תמהיל עריכים יעיל: המחלקה מסדירה ומכוונת את מערכת המטבע במטרה להבטיח תמהיל יעיל של העריכים במחזור.

הבטחת מלאי שיספק את הביקוש למטבע בעתות שגרה ובעתות חירום: מחלקת המטבע מתכננת את מלאי המזומנים מתוך מטרה לספק למחזור את הביקוש החזוי בכל עת ברמת ביטחון גבוהה ובהתחשב בעלויות הכרוכות בהחזקת המלאי.

בקרה: מחלקת המטבע מבצעת את תפקידיה תוך בקורות קפדניות על תהליכי העבודה ועל ניהול המלאי ורישומו.

3. ניהול המזומנים

הספקת מזומנים למחזור: בנק ישראל מספק לציבור את המזומנים באמצעות מרכזי המזומנים של התאגידים הבנקאיים ודואר ישראל. גופים אלה מווסתים את ההיצע והביקוש של השטרות והמעות בינם לבין עצמם ועם לקוחותיהם, ומושכים מבנק ישראל רק את עודפי הביקוש. העודפים נגזרים מן המשיכות מהתאגידים הבנקאיים ומההפקדות בהם.

פיקוח על איכות המטבע במחזור: בנק ישראל קובע לתאגידים הבנקאיים כללים לשמירה על איכות המטבע שבמחזור. על פי כללים אלו סופרים וממיינים את השטרות והמעות שהציבור מפקיד במרכזי המזומנים, וכן בודקים את האותנטיות של המטבע ואת איכותו באמצעות מכונות הספירה הייעודיות שמרכזי המזומנים רכשו ובנק ישראל אישר. בנק ישראל קבע תקן איכות המגדיר מהו שטר באיכות ראויה למחזור. התקן נועד להבטיח שהציבור יחזיק שטרות באיכות ראויה, וכן להשליט אחידות בהגדרת האיכות החלה על השטרות שמרכזי המזומנים ממחזרים. כדי לשפר את הרמה המקצועית במרכזי המזומנים הסמיכו בנק ישראל ומרכזי המזומנים נאמני מכוונות – עובדים של מרכזי המזומנים שתפקידם לוודא כי המכוונות פועלות על פי התקן. על מרכזי המזומנים חלה חובה להפקיד בבנק ישראל את השטרות והמעות שנמצא כי איכותם ירודה. הבנק גורס את השטרות, ואת המעות הוא מעביר להשחתה.

אחסון של מלאי המזומנים לשגרה ולחירום: מחלקת המטבע מאחסנת את השטרות והמעות בכספות בנק ישראל על פי נהלים קפדניים של הובלה, שמירה, אחסון ובחינה שוטפת של הבקורות.

4. פעילויות נוספות של מחלקת המטבע

טיפול בזיופי מטבע: על פי חוק, רק משטרת ישראל מוסמכת לנקוט פעילות אכיפה נגד זיוף מטבע. עם זאת, מחלקת המטבע פועלת לגילוי כסף מזויף ולמניעת הפצתו בכמה מישורים: היא עוקבת אחר הזיופים המהלכים בשוק, מאפיינת אותם ומפיצה את המידע לגופים העוסקים במזומן; משדרגת את סימני הביטחון המשולבים בשטרות ומגבירה את המודעות להם באמצעות הדרכה ופרסום; ומשתפת פעולה עם משטרת ישראל, פרקליטות המדינה, התאגידים הבנקאיים, איגוד הבנקים והארגונים הבין-לאומיים הנאבקים בזיוף מטבע. על התאגידים הבנקאיים חלה חובה לבדוק את האותנטיות של השטרות והמעות לפני שהם ממחזרים אותם באמצעות הכספרים (טלרים) והמכשירים האוטומטיים למשיכת מזומנים.

הסברה ומענה לפניות הציבור: מחלקת המטבע עוסקת בהסברה בנושא שימוש נכון ובטוח בשטרות ומעות, ולשם כך היא מנהלת אתר אינטרנט ומפעילה מוקד טלפוני. נוסף על כך המחלקה עונה לפניות הרבות והמגוונות שהיא מקבלת מהציבור בכל שנה. פניות אלה מעידות שהציבור מעורב בתחום המזומנים ומתעניין בו: הוא מבקש מידע, מגיב על הנפקת מעות ושטרות חדשים, מעלה הצעות בעניין מטבע, ומפגין מודעות לפרטים המופיעים על גבי השטרות והמעות. בשנת 2017 התקבלו במחלקה 473 פניות בכתב, ואלה התווספו על הפניות הטלפוניות.

פניות בנושא המטבע ניתן לשלוח דרך הכתובת contact_currency@boi.org.il, דרך אתר האינטרנט של מחלקת המטבע (<http://www.boi.org.il/he/currency>), ודרך הכתובת: בנק ישראל, מחלקת המטבע, קריית המדע 3, הר חוצבים, ירושלים.

שירות קופה לציבור: מחלקת המטבע מספקת לציבור שירותי פריטה וצירוף של מזומנים ושירותי החלפה של מטבעות ושטרות פגומים. שירותים אלה ניתנים בקופה של סניף בנק ישראל בירושלים בימים א' עד ה' בין 8:00 ל-13:00 (עדכונים לגבי שעות הקבלה מתפרסמים באתר האינטרנט של מחלקת המטבע). כדי לקבלם יש לתאם פגישה באמצעות הטלפון (02-6552847) או הדוא"ל (pnioztz_matbea@boi.gov.il).

5. פעילויות מחלקת המטבע בשנת 2018

(א) עתירת חברת "דור אלון" נגד בנק ישראל

בנק ישראל פרסם "כללים להפעלה סדירה של מערכת מטבע, תשע"ז – 2017", שאחת ממטרותיהם היא מניעת הפצת מזויפים או מטבע באיכות לא ראויה באמצעות מכשירי משיכה אוטומטיים. הכללים קובעים כי במכשירי המשיכה האוטומטיים יוטענו רק שטרות ראויים, כלומר שטרות לא מזויפים באיכות ראויה. המדיניות שקבע בנק ישראל התקבלה לאחר דיונים מקיפים, שנועדו להביא לצמצום הפצתם של מעות ושטרות מזויפים במחזור הכספים בישראל.

בתחנות הדלק של חברת "דור אלון" מצויים כ-170 מכשירי משיכה אוטומטיים. החברה עתרה לבג"צ בבקשה לבטל את ההוראה בכללים המחייבת להטעין את מכשירי המשיכה האוטומטיים בשטרות ראויים. עמדת בנק ישראל הייתה כי דין העתירה להידחות, בהעדר עילה משפטית לביטול הכללים.

במסגרת הדיון בבג"צ 267/19 בראשות כב' השופטת דפנה ברק ארז, לאחר שנשמעו טענות הצדדים ובהמלצת הרכב השופטים, חזרה בה העותרת מן העתירה.

(ב) תוכנית החסברה

עם השקת סדרה ג' של השקל החדש השיקה מחלקת המטבע גם תוכנית החסברה בחמש שפות, שסמיתה "השטרות החדשים של ישראל, פשוט לבדוק שזה בטוח". התוכנית נועדה להציג לציבור את השטרות החדשים ולהסביר כיצד נכון להשתמש בסימני הביטחון שבהם. נציגים ממחלקת המטבע התראיינו באמצעי התקשורת – בעברית, רוסית וערבית – וההסברים גם פורסמו בעיתונות המודפסת, ברדיו, בטלוויזיה ובאינטרנט. נוסף על כך ערכה מחלקת המטבע הדרכות בכל רחבי הארץ בבתי ספר ובארגונים שעושים שימוש נרחב במזומן. במאמץ ההסברתי נטלו חלק גם הבנקים המסחריים וחברת הדואר: הם פרסמו את המידע בלוחות המידע, במסכים ובעלונים.

(ג) סמינר בין-לאומי בנושא Banknote Analytics

בנק ישראל, בשיתוף הבנק המרכזי ההולנדי, אירח ביולי 2018 סמינר בין-לאומי ראשון מסוגו בנושא ניתוח נתוני השטרות על בסיס קריאת המספרים הסיידוריים המודפסים עליהם. הסמינר, ביוזמת מחלקת המטבע, אורגן בשיתוף פעולה עם החטיבה לטכנולוגיית מידע בבנק ישראל ועם הבנק המרכזי ההולנדי.

נציגים מ-12 בנקים מרכזיים (של אוסטרליה, קנדה, מקסיקו, הולנד, גרמניה, צרפת, בלגיה, אנגליה, אוסטרליה, הונגריה וה-ECB) התכנסו בירושלים כדי לדון באתגרים ובהזדמנויות של הטמעת טכנולוגיות ותהליכים לשיפור יכולות הניתוח של מחזור המטבע בהתבסס על קריאת המספרים הסיידוריים המודפסים על השטרות. מדובר בסמינר ראשון מסוגו בעולם תוכן חדשני, המשותף לתחומי המטבע וטכנולוגיית המידע, אשר מציב את ישראל בחזית הידע העולמי בנושא. ייחודו של הסמינר הוא, בין היתר, בבטאוי שיח ושיתוף פעולה ברמות שונות: בין מומחים מדיסציפלינות מגוונות, בין בנקים מרכזיים שונים ובין בנקים מרכזיים לבין חברות טכנולוגיה מובילות בעולם.

(ד) תביעה אזרחית נגד זייפנים

בנובמבר 2018 נתן בית משפט השלום באשקלון תוקף לפסק דין לתביעה אזרחית שבנק ישראל הגיש נגד זייפנים. לפי התביעה הזייפנים, שקודם לכן באותה שנה הורשעו בזיוף שטרות, הואשמו בהפרת זכויות היוצרים של התובע – בנק ישראל – וישלמו לבנק פיצוי¹.

תביעה זו – ראשונה בסוגה – הוגשה בידי היחידה לאכיפה אזרחית בפרקליטות המדינה ופרקליטות מחוז דרום (אזרחי) בשם בנק ישראל נגד שני נאשמים שהורשעו על פי הודאתם בעבירת "זיוף שטר כסף", הכרוכה בהפרת זכויות היוצרים של בנק ישראל. התביעה הוגשה כתביעת המשך להליך הפלילי, ומטרתה פיצוי בנק ישראל בגין נזקים שנגרמו בגלל מעשיהם של הנתבעים.

צעד זה מתווסף על צעדי האכיפה הנמרצים שנוקטת משטרת ישראל, ומבטא שיתוף פעולה הדוק של בנק ישראל עם רשויות אכיפת החוק כדי להגן על הציבור מזיופי מטבע ולמצות את הדין עם הזייפנים. מטרת התביעה היא להעביר מסר חד ומרתיע, שעל פיו, מלבד הדין הפלילי, זייפני כספים עומדים גם בפני תביעה אזרחית בסכומים משמעותיים.

בנק ישראל ממשיך בשיתוף הפעולה עם היחידה לאכיפה אזרחית במגוון דרכים ושיטות, ונחוש להמשיך ולתבוע כל זייפן מטבע אשר יורשע בפלילים גם במישור האזרחי, על הפרת זכויות יוצרים.

¹ <https://www.boi.org.il/he/NewsAndPublications/PressReleases/Pages/12-11-18.aspx>

סדרת השטרות החדשה

השטרות בסדרה החדשה מציגים סטנדרטים מתקדמים של ביטחון, חדשנות ונגישות. הם נבדלים זה מזה בצבע ובאורך, ומשולבים בהם מגוון סימני ביטחון מתקדמים נגד זיופים, המיוצרים בטכנולוגיות שונות. סימני הביטחון משותפים לכל השטרות, וניתן לראותם, לחוש אותם בידיים, או לגלותם בעת הטיית השטר. נוסף על כך השטרות כוללים סימנים ייעודיים לטובת העיוורים ולקויי הראייה.

תיאור השטרות:

העריך	20 שקלים חדשים	50 שקלים חדשים	100 שקלים חדשים	200 שקלים חדשים
הדיוקן (אופקי)	רחל המשוררת	שאול טשרניחובסקי	לאה גולדברג	נתן אלתרמן
הצבע השליט	אדום	ירוק	כתום	כחול
המידות	129 מ"מ X 71 מ"מ	136 מ"מ X 71 מ"מ	143 מ"מ X 71 מ"מ	150 מ"מ X 71 מ"מ
תמונות הרקע בחזית השטר	ענפי דקל	עץ הדר ופירותיו	פריחת עץ השקד	עלי שלכת
הטקסט הזעיר בחזית השטר	השיר: "כינרת"	השיר: "הוי ארצי מולדתי"	השיר: "בארץ אהבתי השקד פורח"	השיר: "פגישה לאין קץ"
תמונות הרקע בגב השטר	נוף טיפוסי של חופי הכינרת	כותרת עמוד בסגנון קוריאני	קבוצת איילות	צמחייה בליל ירח
הטקסט בגב השטר	קטע מתוך השיר: "ואולי לא היו הדברים..."	קטע מתוך השיר: "אני מאמין"	קטע מתוך השיר: "ימים לבנים"	קטע מתוך השיר: "שיר בוקר"
הסימנים לעיוורים	צמד קווים אחד	שני צמדי קווים	שלושה צמדי קווים	ארבעה צמדי קווים
	צמדי הקווים ממוקמים בשוליים התחתונים של השטר, משמאל ומימין, ומודפסים בדיו בולטת ושקופה שניתנת למישוש.			
סימני הביטחון	נייר ביטחוני שמשולב בו סימן מים המורכב מהדמות ומהערך הנקוב; חוט ביטחון מחליף צבע בעל שלושה חלונות ועליו הדמות והערך הנקוב; דיו בולטת משני צידי השטר; חירור זעיר בצורת הערך הנקוב; התלכדות צורות; טקסט זעיר; מדבקת קינוגרמה; דיו המשנה את צבעה; דיו שקופה.			
המעצבת	אסנת אשל			

על הדמויות שבשטרות מסדרת המשוררים

לאה גולדברג (1970-1911) מהחשובות והבולטות שבמשוררות ישראל, עסקה גם בכתיבת סיפורת ומחזות, תרגום, עריכה, הוראה, ביקורת ומחקר. שירתה הגותית ולשונה בהירה. היא מטפלת בנושאים אישיים ואינטימיים וכוללת תיאורים של נופים ארץ ישראלים ואירופיים. צד הפנים: נושא את דיוקן המשוררת על רקע פרחי עץ השקד. צד הגב: קבוצת איילות – מקור ההשראה לשירה "מה עושות האיילות" – וכן שורות מהשיר "מים לבנים".	רחל המשוררת (בלובשטיין) (1931-1890) נמנית עם הבולטות והמוכרות במשוררות העברית, והיא נחשבת בעיני רבים לראשונה שבהן. שירתה, המצטיינת בפשטותה ובלשונה הקולעת, זכתה למקום של כבוד בתרבות העברית והיא אהובה על דורות רבים של קוראים. צד הפנים: נושא את דיוקן המשוררת על רקע ענפי עץ דקל. צד הגב: נוף טיפוסי של חופי הכינרת בהשראת השיר "כינרת" וכן שורות מהשיר "ואולי לא היו הדברים..."
נתן אלתרמן (1970-1910) מגדולי המשוררים העבריים המודרניים, מתרגם, עיתונאי, מחזאי ופזמונאי. כתיבתו ענפה ועשירה והיא כוללת שירה עברית, מחזות, פזמונים ושירי ילדים לצד כתיבה אקטואלית וסיפורת. צד הפנים: נושא את דיוקן המשורר על רקע עלי שלכת. צד הגב: צמחייה בליל ירח, בהשראת השיר "פגישה לאין קץ" וכן שורות מהשיר "שיר בוקר".	שאול טשרניחובסקי (1943-1875) מגדולי המשוררים העבריים במחצית הראשונה של המאה העשרים, מתרגם ורופא. שירתו עשירה ומגוונת והיא ממזגת השפעות מהמורשת היהודית ומתרבות העולם. צד הפנים: נושא את דיוקן המשורר על רקע עץ הדר ופירותיו, בהשראת מילות השיר "הוי ארצי מולדתי". צד הגב: נותן ביטוי לזיקתו של טשרניחובסקי ליצירות קלאסיות מיוון העתיקה ולתרגומיו המופלאים ליצירות אלה. הוא כולל שורות מהשיר "אני מאמין" ("שחקי שחקי") על רקע עמוד בסגנון קורинתי.

השטרות החדשים של ישראל

נגישות השטרות החדשים לעיוורים וללקויי ראייה

בתכנון השטרות החדשים שם בנק ישראל דגש בהגברת נגישותם לכלל האוכלוסיות במדינה, ולכן הם עוצבו לאור מחקרים בתחום הנגישות.

כדי להנגיש את השטרות החדשים לציבור העיוורים ולקויי הראייה שולבו בהם סימנים ייעודיים:

- על כל שטר מודפסים בדיו בולטת צמדי קווים, ומספרם עולה ככל שערך השטר עולה. צמדי הקווים ממוקמים בתחתית השוליים הימניים והשמאליים.
- עריכי השטרות נבדלים באורכם: בין שטר לשטר הפרש של 7 מ"מ.
- ספרות גדולות וכהות מודפסות בדיו בולטת על רקע בהיר, וספרות בהירות מודפסות על רקע כהה.
- לכל שטר צבע דומיננטי.

במסגרת שיתוף הפעולה בין מחלקת המטבע והמרכז לעיוור בישראל סיפק בנק ישראל לציבור המחזיקים בתעודת עיוור כלי ייעודי לשם הבחנה בין עריכי השטרות החדשים לפי אורכם, ובין המטבעות – לפי קוטרם: תבנית פלסטיק ועליה סימנים בכתב ברייל, שניתן להחזיקה בארנק. מחלקת המטבע הדריכה מדריכי עיוורים כיצד להשתמש בכלי, ואלה יעבירו את ההדרכה במרכזים מקומיים. בנק ישראל הפיץ אלפי תבניות כאלה, והן חולקו חינם ללקויי ראייה.

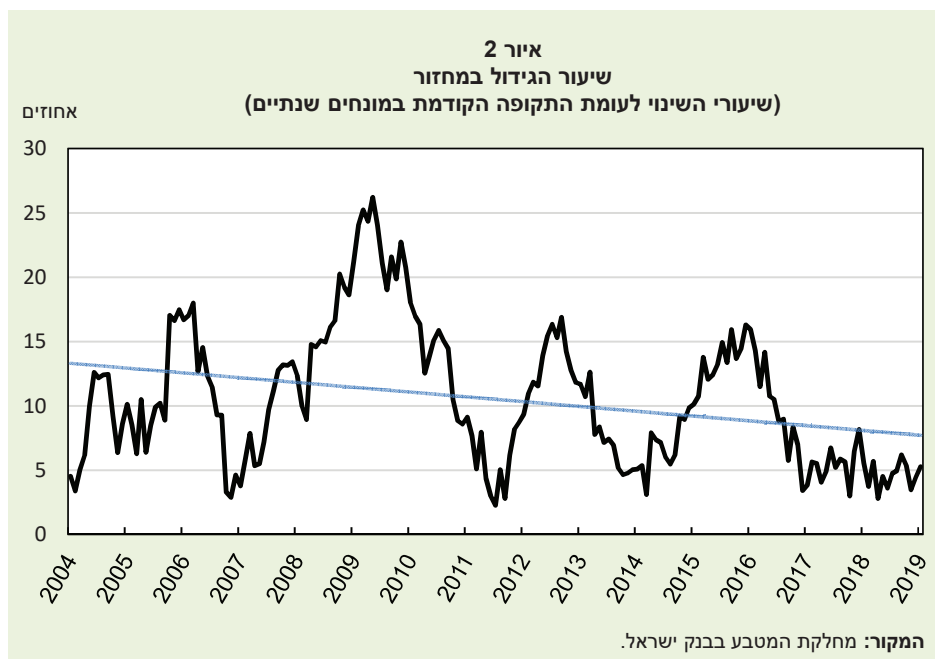
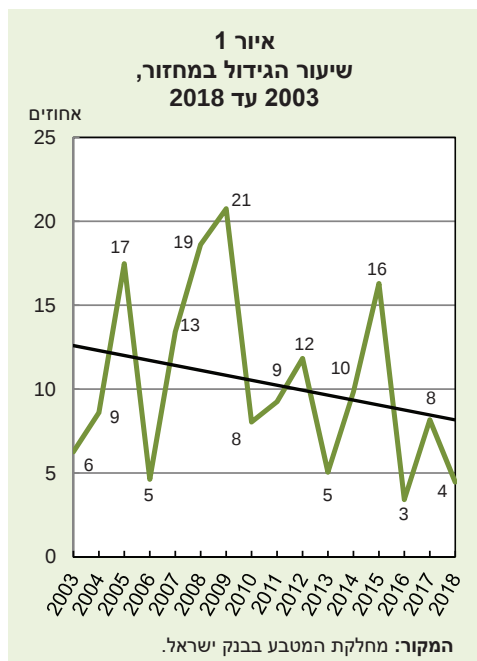

ב. מחזור המטבע

1. המחזור

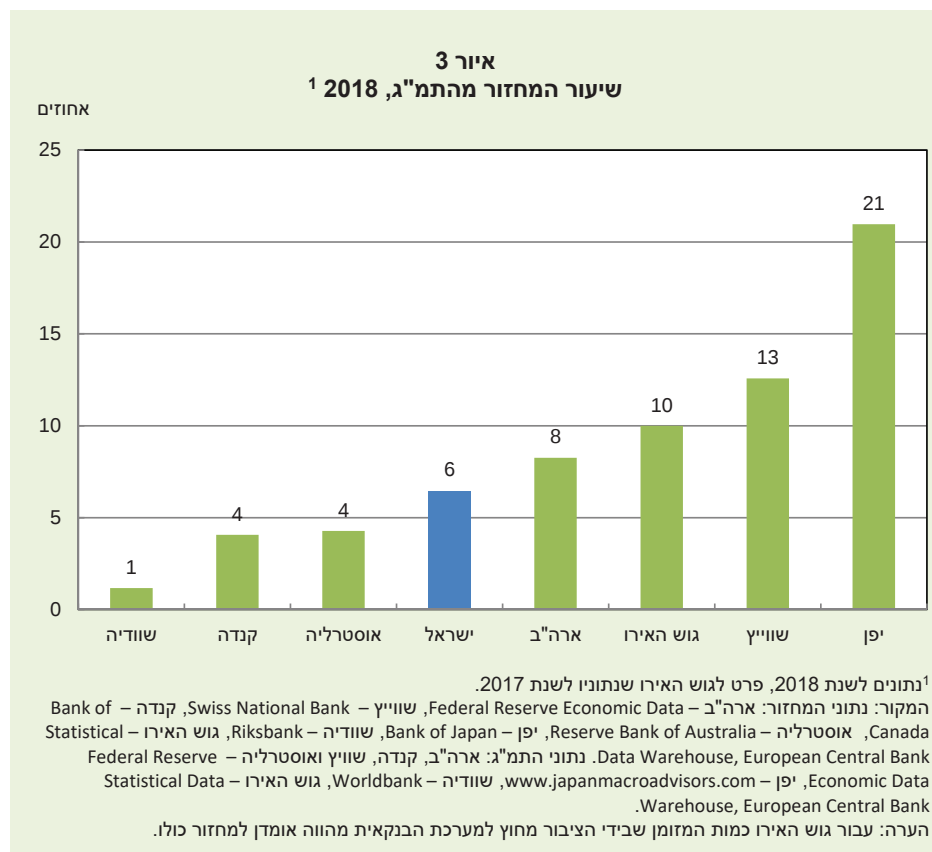
מחזור המזומנים כולל את המזומנים שהציבור מחזיק ואת המזומנים שהתאגידים הבנקאיים מחזיקים בכספות. החלק שהציבור מחזיק היווה בסוף 2018 90% מהמחזור.

ערכו של מחזור המטבע הסתכם בסוף 2018 ב-85.9 מיליארדי ש"ח, לאחר שבסוף 2017 הוא הסתכם ב-82.2 מיליארדים. זהו גידול של 4% – דומה לממוצע הגידול של שלוש השנים האחרונות (5%) ונמוך מהממוצע בעשור האחרון (10%). החל משנת 2016 אנו רואים שינוי - התמתנות של גידול המחזור ותנודתיות מתונה בערכו. מחלקת המטבע עוקבת בהתמדה אחר המגמה ואחר הרגלי השימוש במזומן כדי לגזור משמעויות לגבי התכנון לעתיד, תוך דאגה לאספקה סדירה של המזומן למשק.

בגידול המחזור ניכרת בעולם מגמת התמתנות: בגוש האירו הצטמצם הגידול ל-3% בשנת 2017, באוסטרליה הוא הצטמצם ל-2.5% בשנת 2018, ובארה"ב הוא הצטמצם רק במעט, ל-6% בשנת 2018.²

מהנתונים עולה כי המזומן ממשיך להיות בשימוש בידי הציבור. המחזור בישראל עמד בשנת 2018 על 6% מהתמ"ג – דומה לשיעור בארה"ב בשנה זו (8%). בטווח של המדינות הנסקרות ישראל נמצאת בין יפן, שווייץ וגוש האירו (21%, 13%, ו-10% בהתאמה) לאוסטרליה וקנדה (4% בלבד).³ בשוודיה נרשמה מגמת קיטון, והשוואה בין-לאומית ארוכת טווח מעלה כי זו חריגה יחסית למגמה במרבית מדינות העולם ולא רק יחסית לישראל.

- 2 הנתונים על ארה"ב ואוסטרליה מתייחסים ל-2018, והנתון על גוש האירו מתייחס ל-2017 – השנה האחרונה שהוא זמין לגביה.
- 3 הנתונים למדינות הנסקרות הם לשנת 2018 – למעט גוש האירו, שנתוניו הם לשנת 2017.

הרכב המחזור

התפלגות המחזור בין שטרות למעות יציבה בעשור האחרון. בשנת 2018 עמדו חלקיהם על כ-97% ו-3% מערכו הכולל של המחזור, בהתאמה.

לוח 1: מחזור המטבע, סופי שנים

השנה	רכיבי המחזור במיליארדי ש"ח			שיעורי הגידול באחוזים		
	מחזור השטרות	מחזור המעות	סך מחזור המטבע	מחזור השטרות	מחזור המעות	סך מחזור המטבע
2009	40.1	1.4	41.5	21	7	21
2010	43.4	1.5	44.8	8	7	8
2011	47.4	1.6	49.0	9	6	9
2012	53.1	1.7	54.8	12	6	12
2013	55.7	1.8	57.5	5	9	5
2014	61.3	1.9	63.2	10	7	10
2015	71.4	2.1	73.5	17	8	16
2016	73.8	2.2	76.0	3	6	3
2017	79.8	2.3	82.2	8	7	8
2018	83.5	2.4	85.9	5	4	4

המקור: מחלקת המטבע בבנק ישראל.

2. מחזור השטרות

(א) ערך השטרות שבמחזור ומספרם

ערך השטרות במחזור עלה מ-79.8 מיליארד ש"ח ב-2017 ל-83.5 מיליארד בשנה הנסקרת – גידול של כ-5%, אשר נבע בעיקר מגידול מספר השטרות בערך 200 ש"ח (כ-9% בשנת 2018). מספר השטרות במחזור עלה מ-580 מיליונים ב-2017 ל-588 מיליונים בשנה הנסקרת, גידול של 1% בלבד. גידול המחזור שמציג לוח 2 כולל בתוכו את השטרות מסדרה ג' וכן את השטרות מסדרה ב' שהופקדו בבנק ישראל.

לוח 2: מספר השטרות לפי ערכים, 2009 עד 2018 (סופי שנים, מיליוני שטרות)

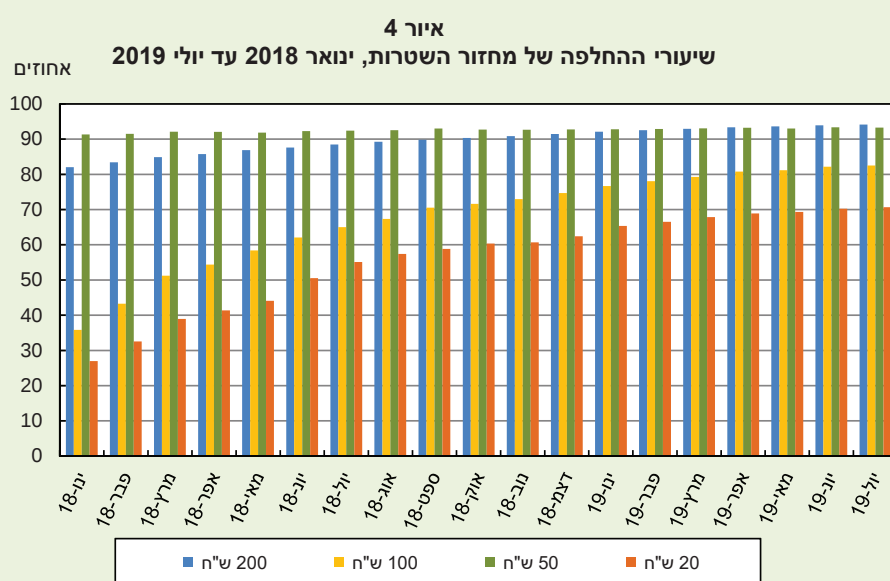
שיעור השינוי בשנת	2018	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009
20 ש"ח	-2	48	49	40	37	36	36	35	34	35	32
50 ש"ח	-7	63	67	61	60	54	51	51	46	48	51
100 ש"ח	-7	162	173	169	165	152	147	146	141	145	154
200 ש"ח	9	316	291	266	256	213	189	176	152	129	107
סך הכול	1	588	580	534	518	455	423	408	373	357	344

המקור: מחלקת המטבע בבנק ישראל.

(ב) קצב החלפתם של השטרות החדשים

עוד בשנת 2017 הושלמה ההשקה של סדרת השטרות החדשה. ביולי 2019 חלקם של השטרות מסדרה ג' במחזור עמד על 89%. מבחינת השווי זו החלפה של 92%. ביולי 2019 כלל המחזור 302 מיליון שטרות חדשים בעריך 200 ש"ח, שהם כ-94% מסך השטרות בעריך זה במחזור, 133 מיליון שטרות חדשים בעריך 100 ש"ח (כ-83%), 58 מיליון שטרות חדשים בעריך 50 ש"ח (כ-93%) ו-34 מיליון שטרות חדשים בעריך 20 ש"ח (כ-71%) מסך השטרות בעריך זה במחזור.

השטרות מהסדרה הקודמת (סדרה ב' של השקל החדש) ימשיכו לשמש הילך חוקי, והציבור יוכל להמשיך להשתמש בהם עוד שנים אחדות. שטרות מהסדרה הקודמת שיגיעו לבנק ישראל יוחלפו בהדרגה בשטרות מהסדרה החדשה. בהמשך יפרסם בנק ישראל הוראות מפורטות לגבי תום המועד להחלפת השטרות שבידי הציבור ויקצוב תקופה ארוכה, של שנים מספר, שבמהלכה תתאפשר החלפת השטרות הישנים בחדשים בסניפי הבנקים המסחריים ובבנק ישראל.

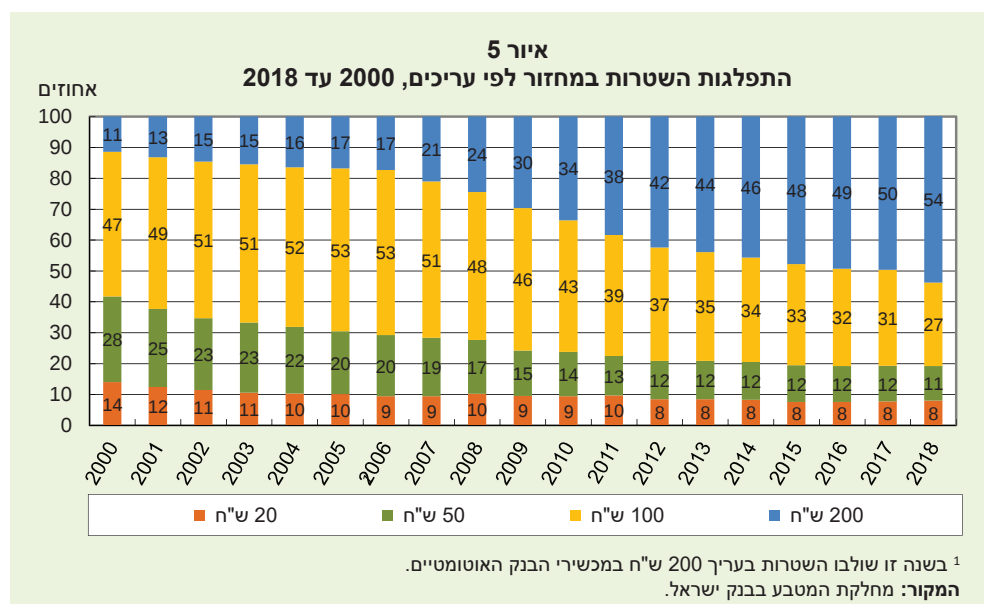
המקור: מחלקת המטבע בבנק ישראל.

(ג) הרכבו של מחזור השטרות לפי ערכים

תמהיל השטרות במחזור מושפע לא רק מהביקוש להם אלא גם, בין היתר, מהאמצעים המשמשים את התאגידים הבנקאיים כדי להפיצם למחזור. על פי כללי בנק ישראל (כללים להפעלה סדירה של מערכת המטבע, התשע"ו-2016) מחלקת המטבע נערכת להתערב ככל שנדרש כדי להסדיר את תמהילי השטרות שהתאגידים הבנקאיים מפיצים – בפרט דרך מכשירי המשיכה האוטומטיים; זאת כדי להבטיח שהמחזור יכלול שטרות באיכות נאותה והיצע המתאים לביקוש.

בשנת 2018 נמשך הגידול של חלק השטרות בעריך 200 ש"ח במחזור. מאז 2012 חלקם במחזור גדול מזה של כל שאר הערכים, ובתום 2018 הם היוו מעל מחצית ממנו (54%). השטרות בעריך 100 ש"ח היוו 27%, השטרות בעריך 50 ש"ח היוו 11%, והשטרות בעריך 20 ש"ח – 8% בלבד.

מגמת הגידול של מספר השטרות בעריך 200 ש"ח החלה במחצית השנייה של 2006, השנה שבה הם שולבו לראשונה בחלק מהמכשירים האוטומטיים של התאגידים הבנקאיים. מראשית 2006 עד תום 2018 גדל שיעורם במחזור ב-37 נקודות אחוז. עיקר הגידול בא על חשבון השטרות בעריך 100 ש"ח, שכן שיעורם של אלה פחת בתקופה זו ב-26 נקודות אחוז, בעוד ששיעור השטרות בעריך 50 ש"ח פחת ב-9 נקודות אחוז, ושיעור השטרות בעריך 20 ש"ח נותר הנמוך ביותר.

(ד) מהירות מחזור השטרות

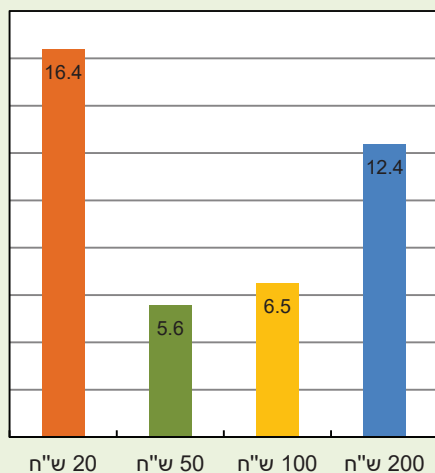
משך הזמן ששטרות מהלכים במחזור מוגדר כפרק הזמן שחולף ממועד משיכת השטרות על ידי הציבור ועד להפקדתם בחזרה בתאגידים הבנקאיים. משך זמן זה נאמד על בסיס דיווחיהם של מרכזי המזומנים שבתאגידים הבנקאיים למחלקת המטבע.

מדיווחים אלו עולה כי משך הזמן שהשטרות בעריך 20 ש"ח מהלכים במחזור ארוך מזה של שאר העריכים. שהות ממושכת במחזור אופיינית לשטר בעריך הנמוך ביותר בסולם העריכים, משום שהציבור ובעלי העסקים נוטים לשמור אותו מטעמי נוחות ולצורך מתן עודף, במקום להפקידו בבנקים. לכן כאשר השטרות מופקדים לבסוף בבנקים הם לרוב לא ממוחזרים שוב לציבור בשל איכותם הירודה. עם זאת, משך שהותם של שטרות אלה במחזור נתקצר מ-22 חודשים בשנת 2017 ל-16 חודשים בשנת 2018, בזכות פעולות שונות שמחלקת המטבע נקטה לשם קידום הפצתו של שטר

20 הש"ח למחזור – ביניהן מתן הנחיות לתאגידים הבנקאיים לשם הגדלת ההיצע של שטרות אלו בדלפקי הסניפים ובמכשירי המשיכה האוטומטיים.

יתר העריכים מהלכים במחזור פחות זמן מהשטר בעריך 20 ש"ח. עבור יתר העריכים, משך הזמן עולה עם העלייה בערך השטר; זאת מפני שיחס הציבור לשטר בעל ערך גבוה יותר הוא מכבד יותר, וגם איכותו גבוהה יותר, תוצאת שימוש זהיר. בשנת 2018 הילכו השטרות בעריך 200 ש"ח במחזור, בממוצע, 12 חודשים לפני שהפקידו אותם במרכזי המזומנים, בדומה למשך הילוכם בו בשנת 2017 – 13 חודשים. שלא כשאר העריכים, שטרות בעריך 200 ש"ח משמשים רק לתשלום, לא למתן עודף (שכן עריך זה הוא הגבוה ביותר). מפני ערכם הגבוה משמשים השטרות הללו גם להחזקת שווי כספי, מה שתורם להסבר שהותם הארוכה במחזור.

איור 6
מספר החודשים הממוצע ששטר מהלך במחזור לפני הפקדתו במרכזי המזומנים

המקור: הדיווחים שמרכזי המזומנים מוסרים למחלקת המטבע ועיבודי מחלקת המטבע.

תיבה 1

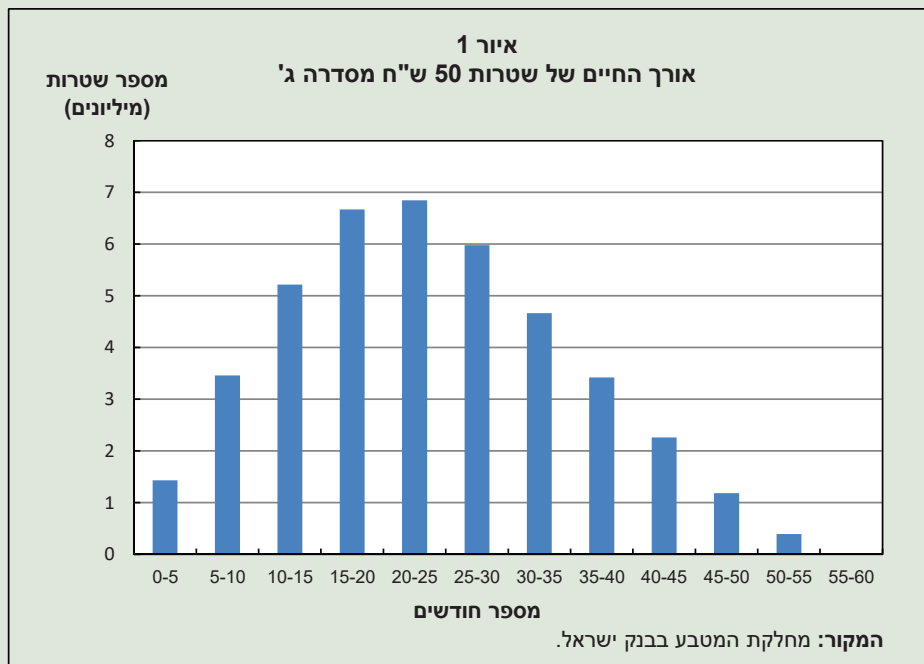
אורך חיי השטרות

השטר שאתם מחזיקים כרגע בארנק, שטר אחד מבין למעלה מחצי מיליארד שטרות שמסתובבים כיום בישראל, מה עבר עליו מרגע שהופץ? מה עוד יעבור עליו עד שיסיים את מחזור חייו וייגרס? וכיצד המידע הזה תורם לקבלת החלטות?

שאלות אלו מעסיקות את בנק ישראל וכן בנקים מרכזיים ברחבי העולם, משום שהמידע על מחזור חייו של השטר מסייע לבנק לבצע ביעילות את תפקידיו בתחום המטבע. מידע זה משמש את מחלקת המטבע להבנת הרגלי השימוש במזומן, מאפייני מחזור המטבע, אורך החיים של כל שטר והסיבות לבלאי. ניתוח נתונים אלו מסייע בקבלת החלטות מושכלות לגבי התכנון, קביעת המדיניות והבקורות. מעבר לפוטנציאל החיסכון הכספי בהוצאות ההנפקה של שטרות בעידן של שינויים תכופים בעולם התשלומים המידע מסייע לנו לזהות שינויים ומגמות בהרגלי השימוש במזומן, הן בטווח הקצר והן בטווח הארוך.

לפיכך החל בנק ישראל בשנת 2014, במקביל להנפקת סדרת השטרות החדשה, לאסוף נתונים על איכות השטרות ברמת השטר הבודד באמצעות קריאת המספר היסודי שמודפס על גבי השטר במכונות הספירה והמיון שבבנק ישראל.

איור 1 מתאר את התפלגות אורך החיים של שטרות 50 הש"ח – העריך הראשון מסדרה ג' שיצא למחזור.

על בסיס נתונים אלו מחושב אורך החיים של השטרות כפרק הזמן שעבר מאז ששטר יצא למחזור (נמשך מבנק ישראל) ועד מועד הפקדתו וגריסתו בבנק ישראל.

שטרות של 50 ש"ח מהסדרה החדשה יצאו למחזור לראשונה בספטמבר 2014, וביוני 2019 הגיע חלקם במחזור השטרות ל-93%. לכן ניתן כיום לקבל אינדיקציה ראשונית על אורך החיים של שטרות אלו בהתבסס על התצפיות שהצטברו עד כה. התפלגות אורך החיים המוצגת באיור מבוססת על כל השטרות שנגרסו מהסדרה החדשה. ממוצע אורך החיים הוא 1.9 שנים, והחציון הוא 1.8 שנים.

יתר העריכים מהסדרה החדשה הוצאו למחזור מאוחר יותר, ולכן טרם הצטברו מספיק תצפיות כדי לקבל אינדיקציה מהימנה לגבי אורך חייהם. עם זאת, על בסיס הנתונים שנאספו עד כה אנו למדים שהסיכוי של שטרות 200 ש"ח להאריך חיים גבוה מזה של יתר העריכים.

(ה) צריכת השטרות

לצריכת השטרות שני רכיבים: גידול מספרם של השטרות במחזור – ההפרש בין המשיכות להפקדות, היוצר את רכיב הביקוש; הבלאי – שטרות שאינם ראויים לשימוש חוזר ונגרסים בתהליך הספירה והמיון.

הגידול במספר השטרות במחזור

לאחר גידול גבוה של מחזור השטרות בשנת 2017 – 45.7 מיליוני שטרות – ירד הגידול בשנת 2018 ל-7.8 מיליוני שטרות בלבד. עיקר הגידול של סך השטרות במחזור נובע מתוספת השטרות של 200 ש"ח, בעוד שביתר העריכים פחת מספר השטרות. ירידת מספר השטרות של 20 ש"ח במחזור נובעת ככל הנראה מתיקון לגידול המשמעותי של מספרם בשנת 2017 עקב הגברת ההפצה של שטר זה למחזור בשנה זו, עם החלפת הסדרה.

נתונים אלו עשויים להעיד על התחלה של מגמת התמתנות בגידול המחזור.

הבלאי

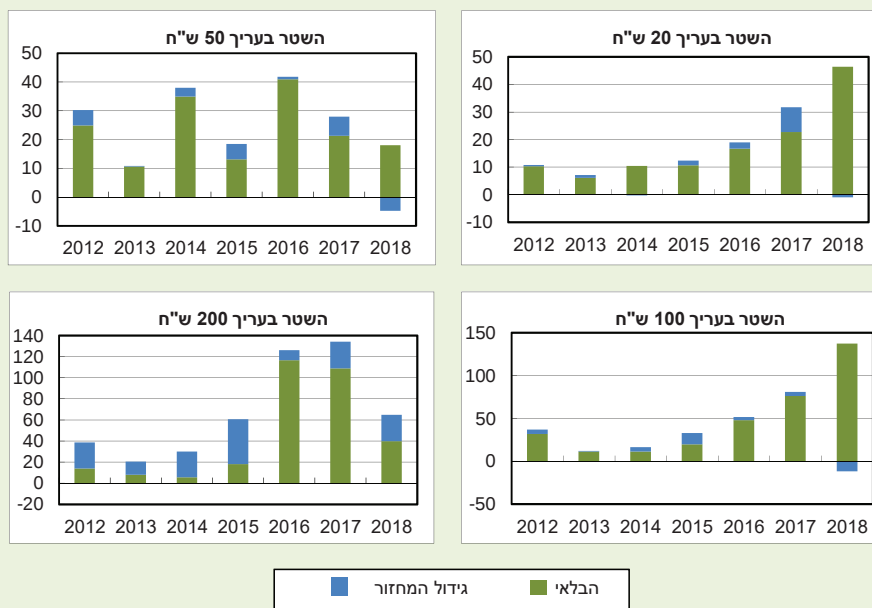
מספר השטרות הבלויים שנמצאו בתהליך הספירה והמיון בבנק ישראל בשנה הנסקרת היה 242 מיליונים. היקף הבלאי גבוה, כמו בשנים האחרונות, בעקבות איסוף השטרות מהסדרה הישנה, שכן אלה אינם מיועדים עוד לשימוש חוזר. בנק ישראל גורס אותם בתהליך הספירה והמיון ומנפיק במקומם שטרות חדשים. בשנת 2018 חלקם של שטרות סדרה ב' מסך השטרות שנגרסו עמד על 89%.

לוח 3 : צריכת השטרות, חבלאי וגידול המחזור, 2010 עד 2018 (מיליוני שטרות)

העריך	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
סה"כ	84.4	75.0	81.5	36.5	62.5	62.0	222.5	229.4	242.1
חבלאי	16.7	15.0	35.4	14.7	32.5	62.7	16.5	45.7	7.8
גידול המחזור	101.1	89.9	116.9	51.1	94.9	124.7	239.0	275.2	249.8
סך הצריכה	4.9	6.0	10.3	6.1	10.5	10.7	16.7	22.7	46.5
20 ש"ח	5.4	-1.2	0.5	1.1	-0.2	1.7	2.3	9.0	-0.9
חבלאי	10.3	4.8	10.9	7.2	10.3	12.4	19.0	31.7	45.6
גידול המחזור	32.1	23.8	25.0	10.7	35.0	13.2	41.0	21.4	18.1
סך הצריכה	30.7	21.8	30.3	10.9	38.1	18.5	41.9	28.0	13.4
50 ש"ח	34.2	30.9	32.1	11.5	11.3	19.9	48.1	76.2	137.6
חבלאי	-8.9	-4.3	4.8	0.8	5.2	13.1	3.7	4.8	-11.6
גידול המחזור	25.3	26.5	36.9	12.3	16.5	33.1	51.9	81.0	126.0
סך הצריכה	13.2	14.3	14.1	8.2	5.7	18.2	116.6	109.1	39.9
חבלאי	21.6	22.5	24.7	12.5	24.3	42.6	9.7	25.3	25.0
גידול המחזור	34.8	36.8	38.8	20.7	30.1	60.8	126.3	134.4	64.8
סך הצריכה									

המקור : מחלקת המטבע בבנק ישראל.

איור 7
גידול המחזור והבלאי, 2012 עד 2018

¹ מיליוני שטרות בסופי שנה.
המקור: מחלקת המטבע בבנק ישראל.

(ו) משיכת שטרות מבנק ישראל והפקדתם בו

ההפרש בין המשיכות מבנק ישראל להפקדות בו מבטא את גידול המחזור. ההפקדות מורכבות בעיקר משטרות בלתי ראויים, שכן בהתאם למדיניות, התאגידים הבנקאיים ממחזרים את השטרות שמרכזי המזומנים מצאו כי הם ראויים. בשנת 2018 נמשכו 226 מיליון שטרות, חלקם מקוריים (מבית הדפוס), וחלקם ממוחזרים (אלה שנמצאו, בתהליך הספירה והמיון במרכזי המזומנים ובבנק ישראל, כראויים לשימוש חוזר). בשנה זו הופקדו 218 מיליון שטרות, בהם עודפים ושטרות בלויים שאינם ראויים למחזור.

הירידה בהיקפי המשיכות מצביעה כנראה, בין היתר, על מגמת התמתנות בגידול המחזור – ירידה של היקף המשיכות מבנק ישראל בכל העריכים, בסך הכול ירידה של 18%. ירד גם היקף ההפקדות – בסך הכול ב-5%. השינוי בהיקף ההפקדות קשור בעיקרו להחלפת סדרת השטרות. בעריך 200 ש"ח ניתן לראות בנתונים את ההפקדות המשמעותיות של שטרות סדרה ב' בשנתיים הקודמות ובעריכים 100 ש"ח ו-20 ש"ח הנתונים מייצגים המשך הפקדות של שטרות סדרה ב' גם השנה.

לוח 4: משיכת שטרות מבנק ישראל והפקדתם בו לפי עריכים, 2011 עד 2018 (מיליוני שטרות)

המשיכות										ההפקדות										הערך
שיעור השינוי בשנת 2018	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	שיעור השינוי בשנת 2018	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011			
	-15	25	29	17	16	19	20	13	8	26	26	20	14	14	19	19	13	9	20 ש"ח	
	-15	33	39	26	43	44	30	33	28	17	38	32	25	38	41	30	28	30	50 ש"ח	
	-4	85	88	60	68	52	47	43	36	15	96	84	57	55	47	46	39	40	100 ש"ח	
	-30	83	117	123	85	58	46	49	47	-37	58	92	113	43	33	33	24	24	200 ש"ח	
	-18	226	274	226	212	173	143	139	119	-5	218	229	209	150	140	129	104	103	סך הכול	

המקור: מחלקת המטבע בבנק ישראל.

תיבה 2

סקר הרגלי השימוש של הציבור במזומן

הרגלי השימוש במזומן ובאמצעי התשלום האחרים מושפעים כיום יותר מאשר בעבר משינויים בטכנולוגיה וברגולציה. עולם התשלומים משתנה בקצב מהיר, ומתפתחות טכנולוגיות חדשות לביצוע תשלומים דיגיטליים. דוגמאות לשירותי תשלום חדשים שהתרחבו ונוספו בשנים האחרונות הן אפליקציות תשלומים במכשירים הסלולריים, צ'ק דיגיטלי וכרטיס חיוב דביט. בנק ישראל מעודד שימוש באמצעי תשלום מתקדמים שאינם מבוססי נייר, ובמסגרת זו היה שותף לתהליך חקיקת החוק לצמצום השימוש במזומן, התשע"ח 2018¹ שנכנס לתוקפו בינואר 2019. לנוכח שינויים אלו מחלקת המטבע נערכת לתרחישים עתידיים שונים ולהשפעתם האפשרית על הביקוש למזומן ועל הרגלי השימוש בו.

המציאות המשתנה מחייבת את מחלקת המטבע להיערך בסביבת אי-ודאות לתרחישים עתידיים שונים, במטרה לנהל את מערך המזומנים לטווח ארוך בדרך היעילה והאפקטיבית ביותר. לשם כך המחלקה מסתייעת במגוון כלים, שמספקים את הידע הנחוץ לשם הבנת הרגלי השימוש במזומן, גיבוש של תחזית הביקוש לו וזיהוי סימנים מקדימים לשינויים במגמה.

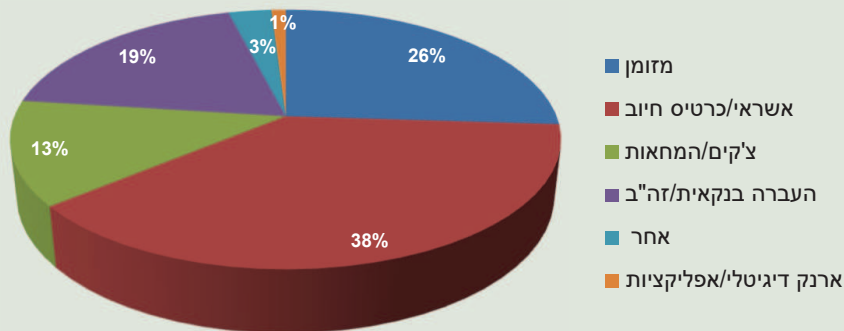
עם כלים אלה נמנים סקרים עתיים. הסקרים ממלאים תפקיד משמעותי בהבנת הרגלי השימוש במזומן, שכן להבדיל מכל אמצעי תשלום אחר, המזומן אינו מתועד במערכת הסליקה, ולפיכך אין נתונים על הרגלי השימוש בו. ואכן, בנקים מרכזיים בעולם נוהגים לערוך סקרים כדי לבחון את הרגלי השימוש במזומן ואת המגמות בהם.

בדצמבר 2018 ערכה מחלקת המטבע בבנק ישראל סקר – "יומן הוצאות" – כדי לקבל אומדן של חלק הוצאות המזומן היומיות של הציבור בישראל בהשוואה לחלק ההוצאות באמצעי התשלום האחרים, בפילוח לפי סוגי ההוצאות.

בסקר התבקש כל נדגם להשיב מה הסכום המדויק שהוא הוציא במזומן ובאמצעי התשלום האחרים ב-24 השעות שקדמו לעריכת הסקר.

1 <http://www.justice.gov.il/Units/HalbantHon/News/Pages/CashReductionLaw.aspx>

איור 1
התפלגות ההוצאה היומית על פי אמצעי תשלום

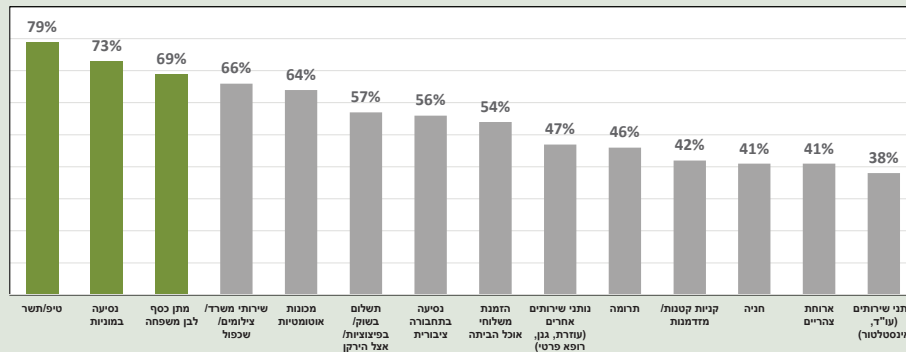

המקור: מחלקת המטבע בבנק ישראל.

ממצאי הסקר מעידים שהמזומן משמש אמצעי משמעותי לביצוע עסקאות בישראל: חלקן של ההוצאות במזומן בשווי ההוצאה היומית עמד על כ-26%, לעומת החלק של ההוצאות בכרטיס אשראי או כרטיס חיוב, שעמד על כ-38%. החציון של שווי ההוצאות היומיות במזומן הוא 46 ש"ח ורק 10% דיווחו על הוצאות יומיות במזומן שעולות על 460 ש"ח.

שלושת סוגי ההוצאות שבהם הציבור מעדיף תשלום במזומן הם – תשר/טיפ (79%), נסיעה במונית (73%) והעברת כסף לבן משפחה (69%).

איור 2
חלק העדפה לשלם במזומן

3. מחזור המעות

(א) ערך המעות שבמחזור ומספרן

כמו בשנים האחרונות, גם בשנה הנסקרת היווה ערכו של מחזור המעות כ-3% מערכו הכולל של המחזור. ערך המעות עמד על כ-2 מיליארדי ש"ח – גידול של 4% יחסית ל-2017. מספר המעות גדל בשיעור של 5% והסתכם בסוף השנה ב-2.6 מיליארדים.

חלק נכבד מצריכת המעות נובע מאובדן, משום שהציבור מאבד מעות בעריך נמוך בשל חוסר תשומת לב, וכן מחזיק מעות ללא שימוש. מכאן שהצריכה בפועל קטנה מהצריכה הרשומה. אובדן המעות מאפיין מדינות רבות, והיקפו עומד ביחס הפוך לשווי המעה, שכן אנשים מיטיבים לשמור על מעה ככל ששוויה גבוה יותר.

לוח 5 : ערך המעות שבמחזור לפי עריכים, 2011 עד 2018 (מיליוני ש"ח)

	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	
שיעור השינוי בשנת 2018									
5	154	147	139	132	125	120	112	102	10 אג'
5	96	92	88	84	79	74	70	71	1/2 ש"ח
5	606	577	541	513	481	455	432	411	1 ש"ח
2	149	145	138	131	122	114	100	88	2 ש"ח
4	492	475	446	425	389	365	336	319	5 ש"ח
3	930	903	835	786	717	669	604	566	10 ש"ח
4	2,428	2,339	2,187	2,070	1,914	1,795	1,653	1,557	סך הכול

המקור : מחלקת המטבע בבנק ישראל.

לוח 6 : מספר המעות שבמחזור לפי עריכים, 2011 עד 2018 (מיליוני מעות)

	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	
שיעור השינוי בשנת 2018									
5	1,541	1,466	1,394	1,316	1,249	1,196	1,117	1,023	10 אג'
5	193	184	176	168	159	148	141	141	1/2 ש"ח
5	606	577	541	513	481	455	432	411	1 ש"ח
2	74	73	69	65	61	57	50	44	2 ש"ח
4	98	95	89	85	78	73	67	64	5 ש"ח
3	93	90	83	79	72	67	60	57	10 ש"ח
5	2,606	2,484	2,353	2,226	2,101	1,996	1,867	1,740	סך הכול

המקור : מחלקת המטבע בבנק ישראל.

(ב) משיכת מעות מבנק ישראל והפקדתן בו

בשנת 2018 הופקדו בבנק ישראל 11 מיליון מעות, ונמשכו ממנו 133 מיליונים. בשלוש השנים האחרונות הצטמצם היקף ההפקדות בעקבות החלת כללי הפריטה: אלה קובעים מכסה מרבית להיקף המעות שניתן לפרוט בכל חודש בקופת בנק ישראל, מה שהביא לשיפור היעילות התפעולית ולוויסות היקפי המעות במחזור לעריכיהן.

המעות בעריך 10 אגורות מהוות 24% ממספר המעות המופקדות ו-58% ממספר המעות הנמשכות, בעיקר משום שבעריך זה שיעור האובדן גבוה. מעות אלה מהוות 59% ממספר המעות שבמחזור, והן שימשו בעיקר למתן עודף בקווים העירוניים של התחבורה הציבורית. מחלקת המטבע מקבלת ממשד התחבורה עדכונים על השינויים בשימוש במזומן ועל המעבר לאמצעי תשלום חלופיים בתחבורה הציבורית. הדבר מסייע לה לתכנן את הספקת המזומן למצב אפשרי של ירידה בביקוש. הנתונים עדיין אינם מצביעים על ירידה כזאת.

לוח 7 : משיכת מעות מבנק ישראל והפקדתן בו, 2011 עד 2018 (מיליוני מעות)

העריך	ההפקדות										המשיכות							
	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2018	2017
10 אג' חצי ש"ח	3	2	2	13	21	30	37	42	1	0	0	2	2	3	9	10	78	74
1 ש"ח	3	2	2	4	6	8	11	14	3	2	2	4	6	30	32	34	33	37
2 ש"ח	1	0	0	2	1	3	4	5	1	0	0	2	6	9	10	8	3	4
5 ש"ח	2	0	2	1	2	7	4	6	2	0	2	1	7	13	7	10	5	6
10 ש"ח	2	0	2	1	2	5	3	5	2	0	2	1	7	11	7	9	5	7
סך הכול	11	5	9	22	34	55	68	82	133	136	137	147	139	184	195	163	133	136

המקור : מחלקת המטבע בבנק ישראל.

תיבה 3

שירות לציבור בשנת 2018

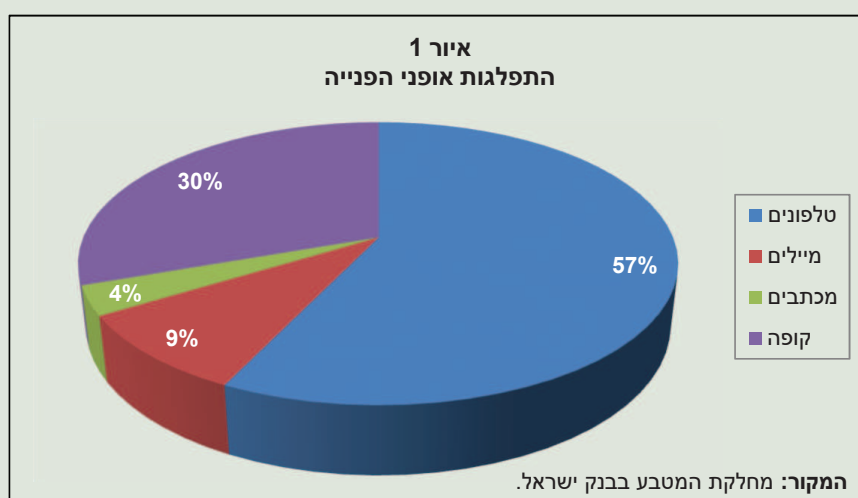
בשנת 2018 תועדו במחלקת המטבע 4,625 פעולות שעיקרן מתן שירות לציבור (פעילות קופה, טיפול בפניות ציבור וכדומה).

2,634 שיחות התקבלו במוקד טלפוני ייעודי, שמספרו 1-800-300-018. זאת נוסף על הפניות שהתקבלו ישירות במזכירות המחלקה. (על פי הערכה מדובר בכמה אלפי פניות טלפוניות נוספות).

422 פניות התקבלו באמצעות המייל או אתר האינטרנט.

155 פניות במכתבים התקבלו באמצעות דואר ישראל.

1,402 פעולות של טיפול במזומן (פריטה וצירוף) נרשמו בקופת בנק ישראל¹.

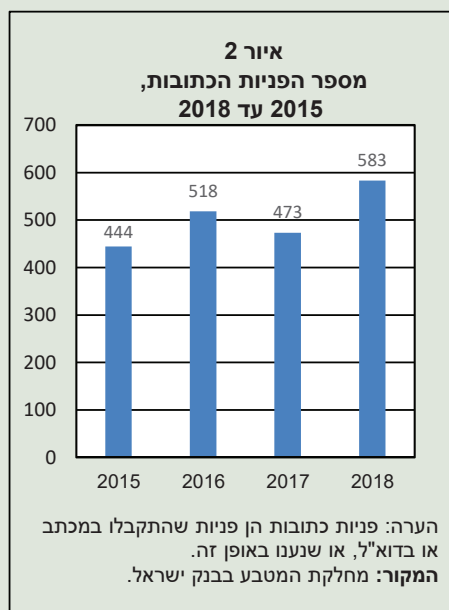

פניות כתובות

בשנת 2018 נרשמה עלייה של כ-23% במספר הפניות הכתובות (מכתבים ודוא"ל) שהתקבלו במחלקת המטבע ביחס לשנת 2017.

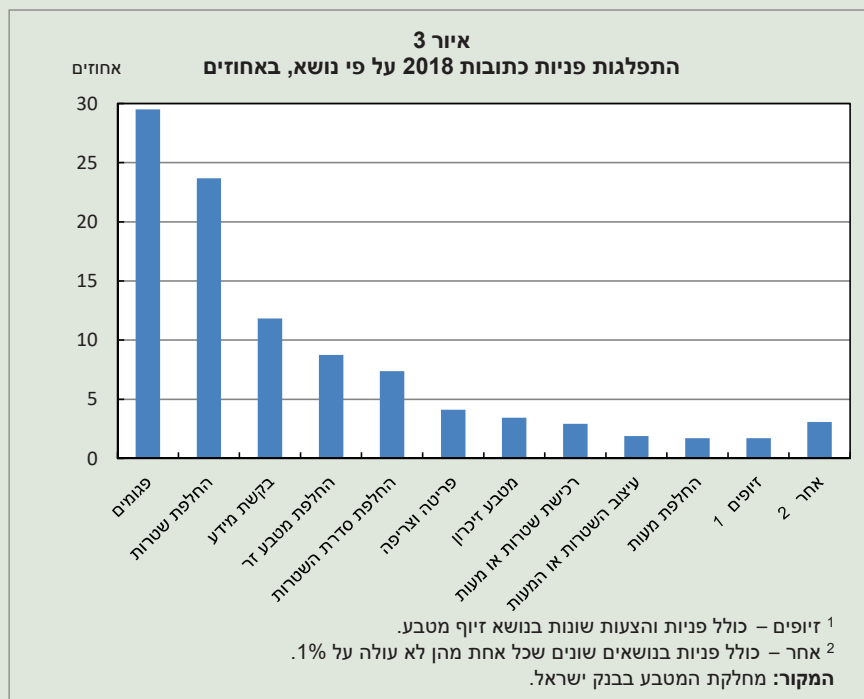
1 מספר זה אינו כולל את הטיפול בפניות שעניינן מטבע פגום.

הנושאים העיקריים של הפניות הכתובות בשנת 2018

בשלושה נושאים נרשמה בשנת 2018 ההתעניינות הרבה ביותר בקרב ציבור הפונים בשיעורים הבאים:

- 30% מהפניות הכתובות עסקו בבקשה להחליף שטרות פגומים שניזוקו (לעומת 37% בשנת 2017).
- 24% מהפניות הכתובות עסקו בבקשה להחליף שטרות מסדרות קודמות (לעומת 37.5% בשנת 2017).
- 12% מהפניות הכתובות עסקו בבקשה לקבלת מידע בנושאים שונים בתחום המטבע (לעומת 26% בשנת 2017).

תיבה 4

פרס על הצטיינות בניהול מערכת המטבע

פרס בין-לאומי הוענק לבנק ישראל על הצטיינות בניהול מערכת המטבע. המגזין הבין-לאומי "Central Banking" בחר בבנק ישראל כזוכה בפרס "Currency Manager of the Year 2019".

ההחלטה התקבלה על ידי ועדה של חברי מערכת המגזין וחברי הוועדה המייעצת לו, המורכבת מנגידים-לשעבר של בנקים מרכזיים מרחבי העולם.

המגזין "Central Banking", היוצא לאור בלונדון, נוסד בשנת 1990, והוא המגזין העצמאי היחיד העוסק בבנקאות מרכזית. הוא נקרא ב-140 מדינות ובמרבית הבנקים המרכזיים בעולם. בכל שנה המגזין מעניק פרסים בקטגוריות שונות בתחום הבנקאות המרכזית.

השופטים התרשמו במיוחד מהאופן החדשני והיעיל של ניהול מערך השטרות בבנק ישראל, ומהעובדה שבנקים מרכזיים מרחבי העולם באים ללמוד ממחלקת המטבע שלו.

הפרס היוקרתי מבטא הכרה בין-לאומית מקצועית בחדשנות ובהישגים המשמעותיים של מחלקת המטבע בשנים האחרונות – בהם הנפקת סדרת השטרות החדשה, שכלול מדיניות ניהול המזומנים במשק, צעדים פורצי דרך בהתמודדות עם זיופי מטבע וכן הטמעה של מערכות לניתוח נתונים וטכנולוגיות מתקדמות בתחום המטבע.

ג. זיוף שטרות ומעות

1. פעולות למניעת זיופים ולאיתור כסף מזויף

מחלקת המטבע פועלת לשיפור יכולתו של הציבור להתמודד עם זיופי מטבע. בשנים האחרונות החליפה המחלקה את סדרת השטרות, מהלך שכלל שדרוג של סימני הביטחון המשולבים בהם ומסע הסברה לציבור כדי לעודד אותו לבדוק את השטרות בעת קבלתם. בעשור האחרון המחלקה פועלת להסדרת הטיפול במזויפים בתאגידים הבנקאיים. במקביל המחלקה מעמידה לרשות משטרת ישראל, הגוף המופקד על אכיפת החוק נגד זיופי מטבע, את כל הסיוע הנדרש לשם שיפור האכיפה והגברת ההרתעה במגוון דרכים. על הפעילות במישור הפלילי נוספה ב-2018 פעילות במישור האזרחי: בנק ישראל הגיש, באמצעות היחידה לאכיפה אזרחית בפרקליטות המדינה ופרקליטות מחוז דרום (אזרחי), תביעה אזרחית ראשונה מסוגה נגד נאשמים שהורשעו בזיוף שטרות. התביעה מעבירה מסר חריף ומרתיע, אשר לפיו מלבד הדין הפלילי זייפני הכספים חשופים גם לתביעה אזרחית בסכומים משמעותיים. צעד זה מתווסף על צעדי האכיפה הנמרצים שנוקטת משטרת ישראל, והוא מבטא את שיתוף הפעולה ההדוק שבנק ישראל מקיים עם רשויות אכיפת החוק במטרה להגן על הציבור מפני זיופי מטבע ולמצות את הדין עם הזייפנים. במסגרת ההתמודדות עם תופעת זיופי המטבע ננקטו בשנה הנסקרת כמה צעדים משמעותיים:

א) הגברת שיתוף הפעולה עם משטרת ישראל

1. גיבוש נוהלי עבודה לשיתוף הפעולה בין בנק ישראל למשטרת ישראל והסדרת תהליכי העבודה לצמצום המזויפים.
2. עבודה משותפת עם המעבדות לזיהוי פלילי, לרבות שיתוף מידע בתחום זיופי המטבע.
3. הדרכות ושיבוטים קבועות עם הגורמים האחראים למניעת זיופים.

ב) הסדרת המדיניות לטיפול במזויפים בתאגידים הבנקאיים

1. יישום נוהלי עבודה חדשים להסדרת הטיפול במזויפים בתאגידים הבנקאיים.
2. יצירת מסגרת לעבודה שוטפת עם נאמני מזויפים בכל תאגיד בנקאי. הנאמנים אחראים לכלל הנושאים הקשורים למזויפים, לרבות טיפול באירועי זיוף, יישום לקחים ויצירת שיטות עדכניות המתאימות למציאות המשתנה.
3. הסדרת הכשרתם של הקופאים בסניפי התאגידים הבנקאיים, שכן פקידים אלה מקבלים, סופרים ומוסרים מטבע.
4. קיום הכשרות לעובדים במרכזי המזומנים – עובדי התאגידים הבנקאיים שעוסקים בספירה ובמיון של שטרות ומעות – כדי לשנתף אותם במידע המצוי בבנק ישראל, ללמוד מניסיונם, וליצור בסיס לשיתוף ידע ולשיפור מקצועי הדדי.

(ג) הקמת מערך לטיפול במזויפים

1. הקמת מערכת ארצית ממוכנת לניהול מאגר המזויפים. הפרויקט נמצא בשלבי הקמה מתקדמים.
2. הקמת מעבדה טכנית מתקדמת לטיפול במזויפים, לסיווגם ולניתוחם.

(ד) קיום הדרכות והכשרות מקצועיות במגזרים שונים

1. קיום הדרכות לגורמי אכיפה שונים, לרבות משטרת ישראל ופרקליטות המדינה.
2. קיום הדרכות להגברת המודעות למזויפים בקרב הגורמים המופקדים על הטיפול בהם בעסקים עתירי מזומנים, ביניהם רשתות קמעונאיות וחברות לתחבורה ציבורית. ההדרכות מציגות את סימני הביטחון בשטרות, את הדרכים היעילות ביותר לזיהוי זיופים ואת אופן הטיפול במזויף שנתגלה.

(ה) שיתוף פעולה עם איגוד הבנקים

1. שיתוף מידע על זיופי מטבע בכמה מועדים שנתיים קבועים. במסגרת זו דנים בדרכים לצמצם את הפצת המזויפים.

(ו) העלאת המודעות בציבור

1. מאחר שהציבור ממלא תפקיד חשוב במניעת הפצתו של כסף מזויף, מחלקת המטבע פועלת להעלאת מודעותו לסימני הביטחון המשולבים בשטרות באמצעות פרסום מידע עליהם ועל אופן השימוש בהם. המחלקה מפרסמת את המידע באתר האינטרנט של בנק ישראל, בכתובת <http://www.boi.org.il/he/currency>, באתר הייעודי (<http://www.newbanknotes.org.il>) ובעלונים וכרזות. על הציבור לגלות ערנות ולבדוק את השטרות והמעות שהוא מקבל על פי סימני הביטחון, שכן ברור כי שטר מזויף לא יוחלף, וההפסד – כולו של המחזיק בו. את השטרות החשודים יש למסור למשטרה.
2. כדי להתמודד כיאות עם תופעת המזויפים משקיעה מחלקת המטבע מאמץ רב בניתוח הסיבות המונעות את מיגור התופעה. ניתוח מערכתי העלה כי הזייפנים מנצלים את העובדה שרוב הציבור אינו בודק את סימני הביטחון המשולבים בשטרות, ומפיצים שטרות מזויפים בעלי איכות נמוכה. (לרוב הם מייצרים אותם באמצעים ביתיים כגון מדפסות צבעוניות ביתיות). מחלקת המטבע קוראת לציבור לבדוק את סימני הביטחון בעת קבלת שטרות כדי להימנע מאובדן כספי ולסייע בצמצום התופעה.

ד . מטבעות זיכרון

בשנת 2018 הנפיק בנק ישראל שלושה מטבעות זיכרון, משלוש סדרות שונות.

1. מטבע בסדרה "תמונות מן התנ"ך", התשע"ח-2018: "יצחק ורבקה"

המטבע "יצחק ורבקה" מוקדש לסיפור פגישתם של יצחק ורבקה בספר בראשית, פרק כ"ד. על פי המסופר, אברהם שולח את עבדו (המזוהה במדרש עם אליעזר) למצוא לבנו יצחק כלה מבנות חרן. אליעזר מגיע לחרן עם 10 גמלים וכבודה רבה ופוגש ברבקה על יד באר המים. רבקה משקה את גמליו במים ואליעזר מתרשם ממנה, הוא פוגש את משפחתה ומוסר להם את הצעת הנישואין. הוא לוקח את רבקה חזרה לבית אברהם. כאשר הם מתקרבים לביתו רבקה רואה את יצחק בשדה ונופלת מהגמל. אליעזר מספר ליצחק את כל הקורות אותו. יצחק לוקח את רבקה לאוהל שרה אימו ונושא אותה לאישה.

בצד הנושא של המטבע מופיעה דמותה של רבקה רכובה על גמל ומובלת על ידי עבד אברהם. לצדס דמותו של יצחק, צופה על הנעשה, וברקע שני אוהלים.

בצדי הערך נראות שתי אורחות גמלים, וביניהן כד מים. כן מופיע הכיתוב:

בעברית: יצחק ורבקה בראשית כ"ד.

באנגלית: Isaac and Rebecca Genesis 24

בערבית: إسحاق ورفقة التكوين 24.

נוסף על כך מופיעים הרכיבים הקבועים: הערך הנקוב בעברית ובאנגלית; סמל המדינה; המילה "ישראל" בעברית, באנגלית ובערבית וסימן הטביעה⁴.

את המטבע עיצבה האמנית נעה חפצדי, שזכתה בתחרות על עיצובו.

המטבע הונפק בשתי מהדורות כסף ובשתי מהדורות זהב.

4 סימן הטביעה מציין את רמת הגימור של המטבע. מגן דוד זעיר מציין רמת גימור רגילה, והאות "מ" זעירה – רמת גימור מיוחדת.

נתוני ההטבעה

מטבע בסדרה "תמונות מן התנ"ך", התשע"ח-2018: "יצחק ורבקה"

זהב קשוט ¹	זהב קשוט	כסף קשוט	כסף רגיל	
1 ש"ח	10 ש"ח	2 ש"ח	1 ש"ח	הערך הנקוב
זהב 0.999	זהב 0.917	כסף 0.999	כסף 0.925	הנתך
	כסף 0.040	נחושת	נחושת 0.075	
	נחושת 0.043			
1.244 גרם	16.96 גרם	31.1 גרם	14.4 גרם	המשקל
13.92 מ"מ	30 מ"מ	38.7 מ"מ	30 מ"מ	הקוטר
מחורצים	מחורצים	מחורצים	חלקים	השוליים

המעצבת: נעה חפצדי

המבלטים וההטבעה: המיטבעה המלכותית של הולנד

¹ למטבעות במהדורה זו קוטר זעיר, והדבר מחייב שינויי עיצוב קלים.

2. מטבע בסדרה "יום העצמאות", התשע"ח-2018: "70 שנה למדינת ישראל"

מטבע הזיכרון בסדרת "יום העצמאות" מתאר את אוצרות הטבע והנוף של המדינה, את הישגיה ואת הערכים והסמלים של המדינה והחברה בישראל. זאת לרגל יום העצמאות ה-70 של המדינה.

בצד הנושא של המטבע מופיע הסמליל הרשמי שנבחר לחגיגות 70 השנה למדינת ישראל – מגן דוד ובתוכו המספר 70, ממנו נמשך קו המתפרק לאיורי פיקסלים המסמלים עתיד, קדמה וטכנולוגיה. בתוכו מופיעות גם המילה "ישראל" בכתב סת"ם והמילים "מורשת של חדשנות".

כמו כן, מופיע הכיתוב:

בעברית: 70 שנה למדינת ישראל

באנגלית: Israel's 70th Anniversary

בערבית: 70 سنة لدولة إسرائيل

בצדי הערך מופיעים שני פסיו של דגל ישראל וביניהם ספרת הערך הנקוב.

כמו כן, מופיע הכיתוב:

בעברית: יום העצמאות התשע"ח

באנגלית: INDEPENDENCE DAY 2018

בצדי הערך מופיעים גם הרכיבים הקבועים: הערך הנקוב בעברית ובאנגלית; סמל המדינה; שנת ההטבעה; המילה "ישראל" בעברית, בערבית ובאנגלית וסימן הטביעה.

את צד הערך של המטבע עיצבה האמנית מיכל חמאוי, שזכתה בתחרות על עיצובו.

בצד הנושא של המטבע מופיע הסמליל הרשמי שנבחר ע"י המדינה לחגיגות ה-70.

המטבע הונפק בשתי מהדורות כסף ובמהדורת זהב אחת.

נתוני ההטבעה

מטבע בסדרה "יום העצמאות", התשע"ח-2018 : "70 שנה למדינת ישראל"

זהב קשוט	כסף קשוט	כסף רגיל	
10 ש"ח	2 ש"ח	1 ש"ח	הערך הנקוב
זהב 0.917	כסף 0.999	כסף 0.925	הנתך
כסף 0.040	נחושת	נחושת 0.075	
נחושת 0.043			
16.96 גרם	31.1 גרם	14.4 גרם	המשקל
30 מ"מ	38.7 מ"מ	30 מ"מ	הקוטר
מחורצים	מחורצים	חלקים	השוליים

המעצבים : צד ערך – מיכל חמאוי

צד נושא – הסמליל הרשמי שנבחר ע"י המדינה לרגל חגיגות ה-70 שנה

המבלטים וההטבעה : המיטבעה המלכותית של הולנד

3. מטבע בסדרה "בוליון – ירושלים של זהב", התשע"ח-2018: "הקארדו"

המטבע השמיני בסדרת המטבעות "בוליון – ירושלים של זהב" הוקדש לרחוב הקארדו בעיר העתיקה. ערכו הנקוב 20 ש"ח, והרכבו – 1 אונקיה (31.1035 גרם) זהב טהור (9999).

מהו מטבע בוליון?

מטבע בוליון מכיל מתכת יקרה – כסף, זהב או פלטינה – במשקל ידוע. (משקל זה מוטבע על פני המטבע). מחיר המטבע לציבור כולל בדרך כלל פרמיה נמוכה יחסית לזו הנהוגה במטבעות הזיכרון הרגילים.

בנק ישראל החל להנפיק מטבעות בוליון, לראשונה בתולדות ההנפקה בישראל, בשנת 2010. הנפקת המטבעות מצרפת את מדינת ישראל לחברתן של מדינות בולטות – ביניהן ארה"ב, קנדה, בריטניה, אוסטרליה, דרום אפריקה, אוסטרליה וסין – המנפיקות מטבעות בוליון חדשים בכל שנה. חלק מהמדינות משנות רק את שנת ההנפקה; אחרות משנות את עיצובו של אחד מצדי המטבע בלי לשנות את נושא הסדרה שלו.

צד הנושא קבוע אפוא לאורך הסדרה כולה; נראה בו אריה שואג, שמקורו בחותם עברי קדום אשר נמצא במגידו.

כן מופיעים בצד הנושא: סמל המדינה והמילה ישראל בעברית, באנגלית ובערבית.

בצד הערך ניתן ביטוי לנושא הסדרה – "ירושלים של זהב" – ועיצובו משתנה ממטבע למטבע. בצד הערך של המטבע התשיעי בסדרה מופיעה דוגמה מופשטת של פסיפס מפת מידבא, ומאחוריה עמוד מתוך שדרת עמודי הקארדו.

הקארדו היה רחוב ראשי בירושלים בתקופה הרומית והביזנטית, בתוואי צפון-דרום, העובר משער שכם לשער האשפות, ובהמשך נבנה עד שער ציון. הרחוב מופיע במפת פסיפס של ירושלים שנתגלתה ברצפת כנסייה מסוף התקופה הביזנטית בעיירה מידבא בהרי מואב שבעבר הירדן. "מפת מידבא" היא המקור הגרפי הקדום ביותר להכרת מראה ירושלים.

כן מופיעים בצד הערך הכיתוב והרכיבים הקבועים: הכיתוב "ירושלים" בעברית, אנגלית וערבית; הכיתוב "1 אונקיה זהב טהור 9999". בעברית ובאנגלית; הערך הנקוב בעברית ובאנגלית; שנת ההטבעה וסימן הטביעה.

את המטבע עיצבו האמנים מאיר אשל (צד הנושא) ומיקל פבר (צד הערך). המטבע הונפק במהדורת זהב אחת.

נתוני ההטבעה

מטבע בסדרה "בוליון – ירושלים של זהב", התשע"ח-2018: "הקארדו"

זהב רגיל	
הערך הנקוב	20 ש"ח
הנתך	9999 זהב
המשקל	31.1035 גרם
הקוטר	32 מ"מ
השוליים	חלקים

המעצבים: מאיר אשל ומייקל פבר
המבלטים וההטבעה:
המיטבעה המלכותית של הולנד

ה. שיווק מטבעות זיכרון בהנפקת בנק ישראל

מדי שנה בשנה מנפיק בנק ישראל, על פי חוק בנק ישראל התש"ע-2010, מטבעות זיכרון שמציגים נושאים ואירועים חשובים בתולדות העם והמדינה. בהתאם להוראות החוק, מטבעות אלו משווקים לציבור באמצעות חברה שממנה שר האוצר, בהסכמת הנגיד/ה.

כיום משרד האוצר ובנק ישראל מאפשרים לחברות שעומדות בדרישות ההליך להתמנות למשווק שאינו בלעדי, באמצעות הגשת בקשה לבנק ישראל ולמשרד האוצר.

במסגרת זו מונו עד עתה חברת "ג.ר.א.ס. עיצובים ושילובים בע"מ" ו"החברה הישראלית למדליות ולמטבעות בע"מ" למשווקים שאינם בלעדיים. בנק ישראל קורא לגופים נוספים שעומדים בדרישות ההליך להגיש בקשה להתמנות למשווקים לא בלעדיים.

הליך לקבלת אישור שיווק (לא בלעדי) של מטבעות זיכרון, מטבעות מיוחדים ופריטים נומיסמטיים בהנפקת בנק ישראל

בנק ישראל ומשרד האוצר (להלן: המזמין) מזמינים בזאת גופים שמעוניינים להתמנות למשווקים (לא בלעדיים) של מטבעות זיכרון, מטבעות מיוחדים ופריטים נומיסמטיים בהנפקת בנק ישראל לפנות בבקשה כאמור – אם הם עומדים בדרישות ובתנאים המופיעים במסמכי ההליך ובהסכם המסגרת (על נספחיו).

1. רשאי להגיש את מועמדותו כל גורם אשר מילא את כל מסמכי הבקשה ועומד בכל הדרישות והתנאים המופיעים במסמכי ההליך ובהסכם המסגרת (על נספחיו), והכול כמפורט במסמכי ההליך.

2. המבקש מצהיר כי ידוע לו שעל פי הוראות חוק בנק ישראל התש"ע-2010, שיווק המטבעות מותנה בקבלת אישור משר האוצר ובהסכמת הנגידה, וזאת נוסף ומעבר לעמידתו בדרישות המזמין המפורטות במסמכי ההליך.

את מסמכי ההליך המלאים ניתן לראות באתר האינטרנט של בנק ישראל בכתובת <http://www.boi.org.il> ולהורידם משם. את מסמכי הבקשה המלאים, בצירוף האסמכתאות הנדרשות, יש לשלוח (בנפרד) לכל אחד מהמשרדים הבאים:

1. בנק ישראל, מחלקת המטבע – אגף ההנפקה, רחוב קריית המדע 3, בניין D, הר חוצבים ירושלים.

2. משרד האוצר, אגף החשב הכללי, חטיבת ביטחון ומנהל, רחוב אליעזר קפלן 1, ירושלים.

בכל מקרה של סתירה או אי-התאמה בין הודעה זו ובין מסמכי ההליך יקבעו מסמכי ההליך.

ו. הוועדה לתכנון שטרי כסף, מעות ומטבעות זיכרון

1. הרכב הוועדה

הוועדה מייעצת לנגיד בכל הקשור לבחירת הנושאים, המוטיבים והעיצוב של שטרי הכסף, המעות ומטבעות הזיכרון, וחבריה מתמנים בידי הנגיד. עם חבריה נמנים מומחים בתחומי המשפט, הארכיאולוגיה, הנומיסמטיקה, האמנות, החינוך, המקרא, העיתונאות, האדריכלות, השוויון החברתי, הגנת הסביבה והעיצוב.

החברים שניהנו בוועדה בשנת 2018 הם:

השופט בדימוס יעקב טירקל, יו"ר

מר דב גניחובסקי

מר גדעון לרמן

מר דוד קרויאנקר

פרופ' דוד רוזנטל

ד"ר יואב פרחי

גב' זהבה בנימין

פרופ' דנה אריאלי

מר נביל נאסר-אלדין

פרופ' חביבה פדיה

פרופ' מחמוד גנאים

מר שמואל ילמה

גב' גילה אשרת

גב' מרב ניר

לצד הוועדה לתכנון שטרי כסף, מעות ומטבעות זיכרון פועלת ועדת משנה מקרב חברי המליאה. ועדה זו מסייעת למחלקת המטבע להנחות את האמנים, בכפיפות להחלטותיה של ועדת המליאה, בעניין העיצוב הסופי של המטבעות והשטרות. חבריה הם מר גדעון לרמן, פרופ' דנה אריאלי, גב' זהבה בנימין, ד"ר יואב פרחי וגב' מרב ניר.

2. פעילות הוועדה בשנת 2018

בתחום מטבעות הזיכרון המליצה הוועדה על הנפקות עתידיות בנושאים הבאים :

מטבע בנושא "אולימפיאדת טוקיו" בסדרת "אד הוק".

מטבע בנושא "חקלאות מדברית" בסדרת "יום העצמאות".

מטבע בנושא "הרכבת לירושלים" בסדרת "בוליון – ירושלים של זהב".

בתפקידה כוועדת שיפוט להצעות האמנים בחרה הוועדה בהצעות הזוכות בחמש תחרויות :

מטבע "טחנת הרוח" בסדרת "בוליון ירושלים של זהב".

מטבע "אומת החדשנות" בסדרת "יום העצמאות".

מטבע "שנים עשר המרגלים" בסדרת "תמונות מן התנ"ך".

מטבע "גמלא והנשרים" בסדרת "נופי ישראל".

מטבע "רות בשדה בועז", בסדרת "תמונות מן התנ"ך".

**נספח 1: כללי בנק ישראל (כללים להפעלה סדירה של מערכת המטבע),
התשע"ו-2016¹**

בתוקף סמכותי לפי סעיפים 46 ו-47 לחוק בנק ישראל, התש"ע-2010 (להלן – החוק), ובאישור המועצה המנהלית כמשמעותה בסימן ב' לפרק ד' לחוק, אני קובעת כללים אלה:

הגדרות 1. בכללים אלה –

"איכות ראויה" – שטר הראוי למחזור, שאינו נכלל באחת מאמות המידה המפורטות בתוספת הראשונה;
"לקוח" – מי מהציבור;
"מטבע" – שטר או מעה שהנפיק הבנק למחזור ומשמש הילך חוקי לפי החוק;
"מטבע דחוי" – מטבע שמכונת ספירה דחתה או קופאי חשד שהוא מזויף;
"מטבע לא ראוי" – מטבע ספור שמכונת ספירה או קופאי לא מצאו שהוא מקורי ובאיכות ראויה;

"מטבע לא ספור" – מטבע שטרם נספר במכונת ספירה או באופן ידני בידי קופאי;

"מטבע ראוי" – מטבע שמכונת ספירה ספרה ומצאה שהוא מקורי ובאיכות ראויה;

"מטבע ראוי בנק ישראל" – מטבע באריזתו המקורית מהמדפיס או מהמטבעה, או מטבע שנספר, מוין ונארז בבנק;

"מטבע ראוי קופאי" – מטבע ללא פגם או שינוי הנראים לעין, שקופאי ספר ומצא שהוא מקורי ובאיכות ראויה;

"מחזור" – מסירת מטבע מתאגיד ללקוח, העברת מטבע של תאגיד בין סניפיו, העברת מטבע בין תאגידים, העברת מטבע בין מרכזי מזומנים;

"מכונה אוטומטית לביצוע פעולות במטבע" – מכונה אוטומטית המאפשרת ללקוח להפקיד או למשוך מטבע;

"מכונת ספירה" – מכונה לספירה ומיון של מטבע שאישר הבנק, לרבות מכונה אוטומטית לביצוע פעולות במטבע;

"מרכז מזומנים" – מקום שבו תאגיד סופר ומאחסן מטבע, בין היתר לצורך ויסות מטבע בינו לבין תאגידים אחרים או בינו לבין לקוחותיו, ושקיבל את אישור הבנק להיות מרכז מזומנים;

¹ נוסח הכללים מתפרסם כאן אגב עריכת לשון קלה. הנוסח המחייב מתפרסם בכתובת:
<http://www.boi.il/he/currency/LegislationAndRegulation/Pages/Default.aspx>

הפעלת מרכז מזומנים	2.	"סניף" – כהגדרתו בחוק הבנקאות (רישוי), התשמ"א-19813 (להלן – "חוק הבנקאות [רישוי]"); "עריד" – הערד הנקוב של מטבע; "קופאי" – עובד בסניף המבצע פעולות של קבלה, ספירה או מסירה של מטבע, ושעבר הכשרה מתאימה לכך; "תאגיד" – "תאגיד בנקאי", "תאגיד עזר" ו"חברת הדואר", כהגדרתם בחוק הבנקאות (רישוי).
הסדרת פעילות מטבע בתאגיד	3.	(א) תאגיד יפעיל מרכז מזומנים אחד לפחות; הבנק רשאי לאשר לתאגיד הפעלת מרכז מזומנים באמצעות אחר, ולהתנות אישור כאמור בתנאים שיבטיחו הפעלה סדירה של מערכת המטבע. (ב) הבנק רשאי לאשר לתאגיד הפעלה של מרכז מזומנים נוסף, וישקול בין השאר שיקולים של יעילות ופריסה גיאוגרפית. (א) תאגיד יחליט על נוהלי עבודה להפקדה, משיכה ומחזור מטבע, לרבות לתפעול מרכז המזומנים, וכן להתנהלות מול הבנק; הבנק רשאי לדרוש תיקון או שינוי בנוהלי העבודה של התאגיד, לפי שיקול דעתו, לרבות אישור האמצעים לתפעול מטבע, והכל כדי להבטיח הפעלה סדירה של מערכת המטבע בשגרה ובחירום.
הבטחת מקורות ואיכות מטבע בתאגיד	4.	(ב) תאגיד יכין תכנית בקרה פנימית על פעילות מרכז המזומנים שהוא מפעיל ועל קיום הנהלים, ויבצע ביקורות בתדירות של פעמיים בשנה לכל הפחות באמצעות המבקר הפנימי של התאגיד, ואחת לשנה לכל הפחות באמצעות רואה חשבון חיצוני. (א) תאגיד יספור וימין מטבע, למעט מטבע ראוי בנק ישראל או מטבע ראוי, באמצעות מכונת ספירה או באופן ידני באמצעות קופאי. מטבע ראוי קופאי יימסר ללקוח רק בסניף שבו הופקד, נספר ומוין המטבע. (ב) הבנק רשאי להורות לתאגיד להפעיל מכונת ספירה בכל סניף או אתר שלו, נוסף למכונות הספירה שבמרכז המזומנים שהוא מפעיל. (ג) תאגיד ידווח לבנק אחת לשישה חודשים כי מכונת ספירה שהוא מפעיל במרכז מזומנים, בכל סניף או באתר שלו, היא מדגם שאישר הבנק ועומדת בתנאים שעליהם הורה הבנק. (ד) מטבע שנספר באמצעות מכונת ספירה ימוין ויארז באופן שיסווג בין מטבע ראוי, למטבע לא ראוי או מטבע דחוי; מטבע שנספר באמצעות קופאי ימוין באופן שיסווג בין מטבע ראוי קופאי, למטבע לא ראוי או מטבע דחוי.

מחזור מטבע בתאגיד	5.	(א) תאגיד רשאי למחזור
		(1) מטבע ראוי בנק ישראל ומטבע ראוי – בכל דרך אחרת שיראה לנכון, לרבות באמצעות מכונה אוטומטית לביצוע פעולות במטבע או באמצעות קופאי;
		(2) מטבע ראוי קופאי – רק באמצעות קופאי בסניף שבו התקבל המטבע.
	(ב)	הבנק רשאי לקבוע לתאגיד את תמהיל המטבע בעת מחזור.
ניהול מלאי מטבע בתאגיד	6.	(א) הבנק רשאי להורות לתאגיד לשמור מלאי מטבע מזערי וכן לקבוע את אופן פיזורו הגיאוגרפי.
		(ב) תאגיד יאזן, באמצעות מרכז מזומנים שהוא מפעיל, עודפי היצע של מטבע ראוי כנגד עודפי הביקוש מול לקוחותיו ומול מרכזי מזומנים אחרים, וימשיך מהבנק רק את עודפי הביקוש למטבע לאחר איזון כאמור.
		(ג) הבנק, בהתבסס בין היתר על פעילות תאגיד ומרכז המזומנים שהוא מפעיל, יורה לתאגיד את הכמות המזערית או המרבית להפקדת מטבע בו או משיכת מטבע ממנו בכל עריך, וזאת לפי שיקול דעתו, לשם ויסות המטבע בין מרכזי המזומנים ושמירה על איכות המטבע במשק, ולשם הפעלה סדירה של מערכת המטבע.
שירותי הבנק בתחום המטבע	7.	(א) הבנק רשאי לתת שירותי הפקדה ומשיכה של מטבע לתאגיד שהתקשר עם הבנק בהסכם להפקדה ומשיכה של מטבע.
		(ב) הבנק רשאי, לפי החלטת הנגיד ובאישור המועצה, לתת שירותי הפקדה ומשיכה של מטבע לבנקים מרכזיים, רשויות מוניטריות ובנקים זרים, והכל כפי שיוורה הנגיד.
		(ג) תאגיד יפקיד בבנק מטבע לא ראוי, מטבע דחוי או מדגם מוטבע ראוי כפי שיוורה הבנק; במקרים חריגים ובאישור מראש של הבנק יהיה רשאי תאגיד להפקיד מטבע ראוי בנק ישראל, מטבע ראוי או מטבע לא ספור.
		(ד) הבנק ייתן שירותי הפקדה ומשיכה של מטבע לתאגיד באמצעות מרכז המזומנים שהוא מפעיל; תאגיד רשאי לבקש לבצע הפקדה של מטבע בבנק או משיכה של מטבע מהבנק באופן ישיר; הבנק רשאי לאשר, לסרב או לקבוע תנאים לאישור בקשה כאמור, ובלבד ששיקולי הבנק יבטיחו הפעלה סדירה של מערכת המטבע.
דיווח בדבר פעילות במטבע	8.	תאגיד ידווח לבנק על פעילותו במטבע כאמור בתוספת השנייה.

תמהיל מטבע במכונה	9.	(א) תאגיד המפעיל או המחבר למערכותיו מכונות אוטומטיות לביצוע פעולות במטבע, יבטיח כי במכונות כאמור ימוחזר רק מטבע ראוי או מטבע ראוי בנק ישראל, וידווח לבנק כפי שיידרש בדבר תמהיל המטבע במשיכה ובהפקדה, והנוסחה שלפיה נקבע תמהיל המטבע כאמור, וכן על כל עדכון בהם.
אוטומטית לביצוע פעולות במטבע		(ב) הבנק רשאי להורות לתאגיד המפעיל או המחבר למערכותיו מכונות אוטומטיות לביצוע פעולות במטבע, לשנות את סכום המשיכה וההפקדה המרבי, את תמהיל המטבע, את הנוסחה שלפיה נקבע תמהיל המטבע, והכל בהיקף ולתקופה שיראה לנכון, לשם הבטחת הפעלה סדירה של מערכת המטבע.
פעולות מיוחדות	10.	סבר הבנק שיש מקום להסדרת הפעלתה הסדירה של מערכת המטבע בנסיבות מיוחדות, רשאי הבנק להוציא הוראה זמנית לתאגיד, הוראה מיוחדת, כפי שיראה הבנק לנכון; הוראה כאמור תיכנס לתוקף מיד עם הגיעה לידי התאגיד ותעמוד בתוקפה לתקופה קצובה כפי שיורה.
בקרה	11.	הבנק ישלב מערכות בקרה, לרבות אמצעי בקרה מרחוק על איכות המטבע שבתאגיד.
הפרות	12.	(א) הפר תאגיד כללים אלה, יודיע הבנק לתאגיד על הליקויים שנמצאו בקיום הכללים ויורה לו לתקן את הליקויים בפרק הזמן שיורה. (ב) לא פעל תאגיד לתיקון הליקויים כאמור בסעיף קטן (א) בתוך פרק הזמן שעליו הורה הבנק, או לא תיקן את הליקויים האמורים לשביעות רצון הבנק, רשאי הבנק (1) לא לקבל הפקדות מטבע מהתאגיד ולמנוע ממנו למשוך מטבע עד תיקון הליקויים לשביעות רצון הבנק; (2) לאסור על תאגידים אחרים לפעול מול התאגיד או שלוחו; (3) להורות לתאגיד לחדול מהפעלת מרכז המזומנים באופן מלא או חלקי, באופן קבוע או לתקופה שעליה יורה, ובלבד שניתנה לתאגיד התראה של 30 ימים בטרם ניתנה הוראה כאמור וניתנה לו הזדמנות להשמיע טענותיו.
תחילה	13.	תחילתם של כללים אלה 90 ימים מיום פרסומם.

תוספת ראשונה
תקן איכות של שטר
(סעיף 1)

לחלק אמות המידה המצביעות על כך ששטר לא ראוי:

- 1. שטר בעל מידות פיזיות חריגות**
שטר החורג בגודלו הפיזי, באורכו או ברוחבו, לעומת שטר מקורי.
- 2. שטר עם חור**
שטר שבו קיים חור ניתן להבחנה.
- 3. שטר עם קרע**
שטר שבו קיים קרע ניתן להבחנה.
- 4. שטר עם חלק חסר**
שטר שחלקו חסר בפינות או בקצוות, ובתנאי שגודלם של החלקים הנותרים עולה על גודלו של מחצית שטר.
- 5. שטר מתוקן**
שטר ש"תוקן" באמצעות חיבור של חלק, או כמה חלקים מאותו שטר, בכל צורה שהיא.
- 6. שטר שחוק**
שטר שאחד או יותר מחלקיו נשחק או חסר בו דיו.
- 7. שטר מקושקש – "גרפיטי"**
שטר הנושא באחד מצדדיו כיתוב, ציור או כתם.
- 8. שטר מקומט**
שטר המכיל קימוטים מרובים באופן שלא ניתן ליישרו.
- 9. שטר מלוכלך**
שטר שחל בו שינוי בגוון כתוצאה מלכלוך וכתמים.
- 10. שטר עם פינה מקופלת**
שטר שאחת מפינותיו מקופלת.

תוספת שנייה
דיווחים של תאגיד
(סעיף 8)

1. תאגיד ידווח לבנק מדי יום ביומו על:
 - (1) יתרת המטבע במרכז המזומנים שהוא מפעיל;
 - (2) אירועים חריגים במרכז המזומנים שהוא מפעיל;
 - (3) אירועים חריגים.
2. תאגיד ידווח לבנק מדי חודש בחודשו על:
 - (1) היקף תנועת המטבע במרכז המזומנים שהוא מפעיל;
 - (2) משיכות והפקדות של תאגידים ומרכזי מזומנים במרכז המזומנים שהוא מפעיל;
 - (3) גילוי מזויפים במרכז המזומנים שהוא מפעיל;
 - (4) גילוי מזויפים בסניפיו;
 - (5) היקף המשיכות וההפקדות במכונות האוטומטיות לביצוע פעולות במטבע המחוברות למערכותיו.

קרנית פלוג
נגידת בנק ישראל

נספח 2

כללי בנק ישראל (שירותים בתחום המטבע) התשע"ו-2016

מתוקף חוק בנק ישראל פרסמה מחלקת המטבע ב-21 ביוני 2015 כללים בדבר שירותים בתחום המטבע. בכללים אלו נקבע כי הבנק ייתן לכל אזרח שירותי פריטה בהיקף שלא יעלה על 5,000 שקלים חדשים או 1,000 מעות לחודש, הנמוך שבהם. על כן הפקדת מטבע בהיקפים מסחריים תתבצע בתאגידים הבנקאיים, ויהא בכך כדי לסייע בוויסות ויעילות מערכת המטבע.

כללים אלו הם חלק מהסדרה כללית של מערכת המטבע. בעבר נהג הבנק להעניק בקופותיו שירותי פריטת מטבע לציבור הרחב, וזאת בהתאם לסעיף 33(א) לחוק בנק ישראל התש"ד-1954. חוק זה בוטל בשנת 2010, ובמקומו נחקק חוק חדש – חוק בנק ישראל התש"ע-2010. בו נאמר, בסעיף 46: "הנגיד, באישור המועצה, רשאי לקבוע בכללים אילו שירותים ייתן ביחס למטבע, לאילו גופים ובאילו תנאים, וכן עמלות שיגבה הבנק בשל שירותים אלה". לאחר כניסת החוק החדש לתוקף המשיך הבנק במתן שירותי פריטה לציבור ללא עלות וללא הגבלה. הלכה למעשה ניצלו את השירות בעיקר חברות, בעלי עסקים, עמותות וכיו"ב. מצב זה השית על הבנק תשומות גבוהות, וכן סיכון תפעולי, הנובע מהיקף המטבע המגיע ממקור לא מזוהה וללא בדיקה מקדמית, ובכך מעלה את הסיכון של קבלת מטבעות מזויפים. הבנק רואה בתקנות אלו חלק מהסדרה כללית של מערכת המטבע, בנקים מרכזיים בעולם בדרך כלל אינם נותנים שירות לציבור הרחב, למעט החלפת מעות או שטרות פגומים, וכן בעת החלפת סדרה של מעות או שטרות. בנק ישראל ימשיך לתת שירות זה, נוסף על פריטה, כאמור בכללים אלה.

כללי בנק ישראל (שירותים בתחום המטבע), התשע"ה-2015

בתוקף סמכותי לפי סעיף 46 לחוק בנק ישראל, התש"ע-2010, (להלן החוק) ובאישור המועצה המנהלית של בנק ישראל כמשמעותה בסימן ב' לפרק ד' לחוק, אני קובעת כללים אלה:

1	בכללים אלה –
"לקוח" – מי מהציבור;
"מטבע" – שטר או מעה שהנפיק הבנק למחזור ומשמש
הילך חוקי לפי החוק;
"עריד" – הערד הנקוב של מטבע;
"פריטה" – מסירת שטר או מעה או צירוף של שניהם כנגד
קבלת שטר או מעה או צירוף של שניהם בערד
שווה לסכום הנקוב בהם.	הגדרות
2	הבנק ייתן שירותי פריטה בהיקף שלא יעלה על 5,000 שקלים חדשים או 1,000 מעות, הנמוך מביניהם, בכל חודש לכל לקוח.	שירותי פריטה
3	תחילתם של כללים אלה שישים יום לאחר יום פרסומם.	תחילה ותחולה

קרנית פלוג
נגידת בנק ישראל

סעיף 33(א) לחוק בנק ישראל התשי"ד-1954 קבע כי "המוסר לבנק סכום כסף במטבע זכאי לקבל תמורתו באותו סכום, וללא תשלום, שטרי כסף או מעות בעלי ערך נקוב ככל שידרוש המוסר...". בהתאם לאמור הבנק נהג להעניק שירותי פריטת מטבע בקופות הבנק לציבור הרחב.

החוק האמור בוטל בשנת 2010, ובמקומו נחקק חוק חדש - חוק בנק ישראל התש"ע-2010, ובו נקבע בסעיף 46 - "הנגיד באישור המועצה, רשאי לקבוע בכללים אילו שירותים ייתן הבנק ביחס למטבע, לאילו גופים ובאילו תנאים, וכן עמלות שיגבה הבנק בשל שירותים אלה".

השינוי בין סעיפי החוק ה"ישן" וה"חדש" הובהרו במסגרת דברי ההסבר לסעיף האמור: "... ביטול החובה שבסעיף 33 בחוק הקיים לתת לכל אדם שירותי פריטה, והחלפתם במתן סמכות לנגיד, באישור המועצה, לקבוע בכללים את השירותים שייתן הבנק ואת תנאיהם, לרבות העמלות שיגבו בעדם (סעיף 46)".

על אף שגם לאחר כניסת החוק החדש לתוקף המשיך הבנק במתן שירותי פריטה לציבור ללא עלות וללא הגבלה. לכן הלכה למעשה השירות מנוצל ברובו על ידי חברות, בעלי עסקים, עמותות וכיו"ב, המעמיסים על בנק ישראל, ובכך על הציבור כולו, את עלויות הספירה והתפעול של מטבע בהיקפים גדולים. יודגש כי מצב זה משית על הבנק תשומות גבוהות, וכן סיכון תפעולי הנובע מהיקף המטבע שמגיע ממקור לא מזוהה וללא בדיקה מקדמית, כפי שעושים התאגידים הבנקאיים, ובכך עולה הסיכון לקבלת מטבעות מזויפים. הבנק רואה בתקנות אלו חלק מהסדרה כללית של מערכת המטבע. על כן הפקדת מטבע בהיקפים מסחריים תתבצע בתאגידים הבנקאיים, ובכך אלה יסייעו בוויסות מערכת המטבע ובייעולה. בנקים מרכזיים בעולם בדרך כלל אינם נותנים שירות לציבור הרחב למעט החלפת מעות או שטרות פגומים, וכן בעת החלפת סדרה של מעות או שטרות. שירות כאמור ימשיך בנק ישראל לתת נוסף על פריטה כאמור בכללים אלה.

הבנק מבקש כעת להסדיר את המשך מתן השירות כמתחייב לפי חוק בנק ישראל.

יודגש כי אין בכללים אלו כדי לגבור על הוראות סעיף 45(ב) לחוק, הקובע כי לאחר מתן צו ביטול לשטרי כסף "המוסר לבנק שטרי כסף או מעות שצו ביטול ניתן לגביהם, בתוך תקופה שנקבעה בצו הביטול, יהיה זכאי לקבל תמורת הילך חוקי שווה ערך".

סעיף 2

הבנק מבקש להגביל את היקף המזומן המובא לקופות הבנק. ההיקף האמור נקבע בשים לב לשירות שמוענק דווקא לציבור הרחב ומתכתב גם עם החלטות אחרות בדבר הפחתת השימוש במזומן.

ההיקף הקבוע בסעיף זה מאזן בין המשך השירות לציבור לבין התשומות המוטלות על הבנק בגין השירות האמור וכן הסיכונים והיכולת התפעולית של הבנק לספור, למיין ולאמת את מקור המטבע.

סעיף 3

מוצע כי התחולה תהיה שישים יום לאחר יום פרסום הכללים ברשומות, שכן כללים אלו פורסמו לציבור באתר המרשתת של בנק ישראל כך שהיה לציבור זמן מספק להיערך ליישומם.

נספח 3 : הנחיות בדבר שימוש בתצלומי מעות או שטרות או בתואמי שטרות

1. דברים כלליים

- (א) ההנחיות המפורטות להלן נועדו למנוע הטעיה של הציבור, לשמור על כבוד המטבע ולשמור על זכויות היוצרים של בנק ישראל.
- (ב) מעה או שטר לעניין הנחיות אלה משמעו מעה או שטר כסף שהיה או שהוא הילך חוקי בישראל.
- (ג) צילום מעה או שטר לעניין הנחיות אלה משמעו רפרודוקציה של מעה או שטר או חיקוי שלו בצילום, בהדפסה או בכל דרך אחרת.
- (ד) תואם מעה או שטר כסף לעניין הנחיות אלה משמעו פריט הדומה בעיצובו, באופן כללי, למעה או לשטר כסף – למשל בהצגת דמות באופן דומה למקובל בשטר כסף או בציון שווי כספי כגון "10 שקלים חדשים".
- (ה) נוסף על האמור לעיל ולהלן, אין לעשות כל מעשה שעלול לגרום לביזוי מעה או שטר – באמצעות צילום מעה או שטר או בכל דרך אחרת.

2. הנחיות

- (א) הפצת תצלום של מעה או שטר כקופון, תלוש הנחה וכיו"ב – אסורה.
- (ב) מותר להפיץ קופון, תלוש הנחה וכיו"ב שהוא תואם מעה או שטר כסף, בתנאי שמידות הקופון או התלוש גדולות או קטנות ממידות המעה או שטר הכסף ב-30% לפחות.
- (ג) מותר להשתמש בתצלום של מעה או שטר כחלק מעיצוב או כחלק מפרסומת, ובלבד שמתקיימים כל התנאים הבאים :
- 1) מידות התצלום של המעה או השטר יהיו גדולות או קטנות ב-30% לפחות ממידות מעה או שטר כסף אמיתי.
- 2) אין לצלם או להדפיס מעה או שטר משני צדדיו של תצלום אחד.
- 3) אין לשנות אלמנטים בעיצוב מעה או שטר, ואין להוסיף לתצלום אלמנטים, למעט טקסט למטרות פרסומת.
- 4) צילום של מעה או שטר יכול להיות בשחור-לבן או בצבעים, אולם בתצלום צבעוני על הצבעים להיות זהים לצבעי המעה או השטר האמיתי.
- (ד) מותר להציג תצלום של מעה או שטר בקטלוג, ספר, עבודת מחקר וכד', בתנאי שיצוין בהם שזכויות היוצרים שמורות לבנק ישראל, ותוך קיום כל התנאים המפורטים בסעיף 2 (ג), (בשינוי אחד – בסעיף ג' 3 יש להשמיט את המילים "למעט טקסט למטרות פרסומת").

המידע מופיע גם באתר האינטרנט של בנק ישראל בכתובת www.boi.org.il/he/currency

נספח 4 : כללי בנק ישראל לגבי מטבע פגום

דברי הסבר לכללים :

סעיף 45 (ו) לחוק בנק ישראל, התש"ע-2010, הסמיך את הנגיד לקבוע "הוראות בדבר הוצאתו מן המחזור של מטבע שנפגם אגב שימוש או שנשמד, ובדבר החלפתו של מטבע כאמור לפי תנאים שיקבע בכללים ; כללים בעניין עמלה שיגבה הבנק בשל ההחלפה ייקבעו באישור ועדת הכספים של הכנסת".

לפיכך, ביולי 2010 נכנסו לתוקף הוראות חדשות – כללי בנק ישראל (הוצאה מן המחזור או החלפה של מטבע שנפגם אגב שימוש או שנשמד) התש"ע-2010 ; הן החליפו את תקנות בנק ישראל (החלפת מטבע שנפגם אגב שימוש או שנשמד) התשס"ו-1955, אשר נקבעו בהתאם לסעיף 34 לחוק בנק ישראל התש"ד-1954.

הכללים החדשים הותאמו לימים אלו, ובסכומים המגיעים עד 1,500 ש"ח הם מאפשרים להמציא מטבע פגום ומטבע שנשמד באמצעות הדואר, ולהעביר את הזיכוי בגינו ישירות לחשבון הלקוח. כמו כן הכללים מחדדים נושאים שהבנק נתקל בהם במרוצת השנים ואשר דרשו הסדרה בחקיקת המשנה, למשל הגדרת המונח "אגב שימוש", התאמת טופס הבקשה להחלפת מטבע ומתן אפשרות להחליף מטבע שנשמד בתאונה גם על פי ראיות בלבד ולא רק על פי שרידי מטבע.

הכללים אינם קובעים עמלה בגין ההחלפה של מטבע שנפגם אגב שימוש או שנשמד.

ניתן להחליף מטבע פגום, ללא עמלה, בקופות בנק ישראל בירושלים, ברח' קפלן 2, בימים א'-ה' בשעות 08:00-13:00, או לשלוח אותו בדואר רשום לבנק ישראל, מחלקת המטבע, מדור הקופות, ת"ד 780, ירושלים 91007.

לבירורים בעניין החלפת מטבע פגום ניתן לפנות למדור הקופות במחלקת המטבע, בטלפון 02-6552847.

כללי בנק ישראל (הוצאה מן המחזור או החלפה של מטבע שנפגם אגב שימוש או שנשמד) התש"ע-2010

בתוקף סמכותו לפי סעיף 45(ו) לחוק בנק ישראל, התש"ע-2010¹ (להלן - החוק), הנגיד קבע כללים אלה :

1. בכללים אלה "אגב שימוש" – שלא מפעולה מכוונת או מתוך רשלנות חמורה.
2. מטבע שנפגם אגב שימוש והוא שלם בגודלו, יחליפנו הבנק בהילך חוקי שווה ערך.
3. מטבע שנפגם אגב שימוש והומצא לבנק למעלה מחציו, בחתיכה אחת או במספר חתיכות, יחליפנו הבנק בהילך חוקי שווה ערך, ובלבד שהוכח להנחת דעתו של הבנק, שהחתיכות שהומצאו הן חלקים מאותו מטבע.

- (1) הוכח להנחת דעתו של הבנק, שהחתיכות שהומצאו הן חלקים מאותו מטבע ;
- (2) חציו השני של המטבע לא הומצא לבנק בתוך השנה האמורה.
- (ב) לא יחליף הבנק חצי מטבע שהומצא לו לאחר שהחליפו כאמור בסעיף קטן (א) ;
- הבנק רשאי לתפוס חצי מטבע כאמור ולהוציאו מן המחזור.
5. (א) מטבע שנפגם אגב שימוש והומצא לבנק פחות מחציו, רשאי הבנק לתפוס ולהוציאו מן המחזור.
- (ב) מטבע שנפגם אגב שימוש, הומצא לבנק חציו לפחות, והודיע הבנק למבקש כי לא יחליפו, רשאי הבנק לתפוס ולהוציאו מן המחזור לאחר תשעים ימים ממועד ההודעה, אלא אם כן פנה המבקש בתקופה האמורה לבנק בכתב וביקש לקבל את המטבע בחזרה לחזקתו.
- (ג) התקבלה פנייה כאמור בסעיף קטן (ב), ישלח הבנק את המטבע בדואר רשום למענו של המבקש ; אישור הדואר בדבר קבלת דבר דואר למשלוח בדואר רשום יהיה ראיה מכרעת למשלוח כאמור.
6. הבנק רשאי להחליף מטבע שנשמד בהילך חוקי שווה ערך, ובלבד שהוכח להנחת דעתו, כי התקיימו שני אלה :
- (א) המטבע נשמד בתאונה ;
- (ב) הומצאו לבנק שרידי המטבע, והבנק שוכנע שיתרת המטבע נשמדה כליל, או שהומצאו לבנק ראיות אחרות שלפיהן הוא שוכנע כי המטבע נשמד כליל.
7. (א) המבקש להחליף מטבע פגום או מטבע שנשמד יפעל באחת משתי דרכים אלה :
- (1) יגיש בקופת הבנק בירושלים בקשה לפי הטופס שבתוספת, ויצרף לה את המטבע הפגום או את שרידי המטבע שנשמד או ראיות אחרות המעידות כי המטבע נשמד כליל ;
- (2) ישלח בקשה לבנק לפי המען : בנק ישראל, קופת מחלקת המטבע, ת"ד 780 ירושלים 91007, בדואר רשום, ויצרף לה את הטופס האמור בפסקה (1), את המטבע הפגום או את שרידי המטבע שנשמד, או ראיות אחרות המעידות כי המטבע נשמד כליל, וכן יציין בה את מספר חשבונו של המבקש בתאגיד בנקאי.
- (ב) בקשה שנשלחה לפי סעיף קטן (א)(2) תהיה בסכום שעד 1,500 שקלים חדשים, ועד לפתיחתה בידי הבנק ובירור תכולתה היא תהיה באחריותו של המבקש.
- (ג) הוגשה בקשה לפי סעיף קטן (א), והבנק נענה לה, יחליף הבנק את המטבע הפגום או את המטבע שנשמד בקופת הבנק, או יזכה את חשבון הבנק של המבקש בתאגיד הבנקאי לפי הפרטים שציין המבקש בבקשה, לפי שיקול דעתו.
8. תקנות בנק ישראל (החלפה או הוצאה מן המחזור של מטבע שנפגם אגב שימוש או שנשמד) התשט"ו-1955 בטלות.

תוספת

(סעיף 7א)

טופס בקשה לחלפת מטבע שנפגם או נשמד לפי כללי בנק ישראל

לכבוד

בנק ישראל, קופת מחלקת המטבע

ת"ד 780 ירושלים 91007

בדואר רשום / במסירה ביד

1. פרטי המבקש

המבקש (שם המשפחה והשם הפרטי) _____

תעודת זהות / מספר דרכון ושם המדינה מנפיקת הדרכון _____

מען המבקש (העיר, השכונה, הרחוב, מס' הבית, מיקוד) _____

טלפון בבית / טלפון נייד / דואר אלקטרוני _____

2. פירוט המטבע

מספר המטבעות והשטרות הפגומים	הערך הנקוב	המספר/ים הסידורי/ים*	הסכום בש"ח
	20 ש"ח		
	50 ש"ח		
	100 ש"ח		
	200 ש"ח		
	10 אגורות		
	1/2 ש"ח		
	1 ש"ח		
	2 ש"ח		
	5 ש"ח		
	10 ש"ח		
סך הכול			סך הכול

* במקרה שמבוקשת החלפה של יותר משטר אחד באותו עריך יש לצרף רשימה של מספרי כל השטרות שמבוקשת החלפתם.

3. הנסיבות שבהן המטבע נפגם או נשמד, ומה אירע לחלקי מטבע אחרים שלא הומצאו יחד עם הבקשה (נא לתת פרטים מלאים):

4. פרטי חשבון הבנק

במשלוח באמצעות דואר רשום או לבקשת הבנק במסירת המטבע בקופת הבנק, יש לציין גם את פרטי חשבון הבנק של מגיש הבקשה בתאגיד בנקאי:

שם הבנק _____ שם הסניף _____ מספר הסניף _____ מספר החשבון _____

5. הצהרה

אני מצהיר שכל הפרטים בבקשה זו הם נכונים, וכן מצהיר כי אני בעל החשבון שבו מבוקש הזיכוי.

תאריך _____ חתימת המבקש _____

* את הטופס ניתן להדפיס מתוך אתר בנק ישראל

<http://www.boi.org.il/he/currency/LegislationAndRegulation>

נספח 5 : השחתת מטבע

חוק העונשין

מי שביודעין מטשטש, קורע, חותך או מקלקל בדרך אחרת שטר מטבע שהוא הילך חוקי בישראל דינו מאסר שלושה חודשים (חוק העונשין התשל"ז-1977 פרק י"ב, סעיף 466).

המטשטש צורת מטבע על ידי הטבעת שם או מילה, או מתוך מטבע במזיד, דינו מאסר שנה אחת (חוק העונשין התשל"ז-1977 פרק י"ב, סעיף 480).

מחלקת המטבע פועלת לשירוש תופעה די מקובלת בקרב עסקים, סוחרים וקופאים – **כתיבה על גבי שטרות**. מאחר שזוהי למעשה השחתת מטבע, הדבר אסור על פי חוק העונשין. כשמתגלה שטר כזה בנק ישראל מוציאו מהמחזור, והדבר מגדיל את הוצאות ההנפקה.

נספח 6 : הגדרות

מחזור המטבע : השטרות והמעות שבידי הציבור ובקופות התאגידים הבנקאיים.

מחזור השטרות/ המעות : השטרות/ המעות שבידי הציבור ובקופות התאגידים הבנקאיים.

הביקוש : השינוי במספר השטרות והמעות שבמחזור כתוצאה מההפרש בין המשיכות מבנק ישראל לבין ההפקדות בו.

הבלאי : מספר השטרות הבלויים שיוצאים מהמחזור בתהליך הספירה והמיון של השטרות המופקדים בבנק ישראל. (במעות כמעט אין בלאי).

צריכת השטרות/ המעות : הביקוש בתוספת הבלאי.

מרכזי מזומנים : מרכזים לתפעול מזומנים של התאגידים הבנקאיים ושל דואר ישראל. בנק ישראל הכיר בהם, ורק הם רשאים למשוך ממנו מזומנים ולהפקידם בו.

נספח 7 : לוחות סטטיסטיים

לוח נ"1 : מחזור המטבע ומדד המחירים לצרכן

לוח נ"2 : המזומנים שבידי הציבור

לוח נ"3 : השטרות במחזור לפי עריכים

לוח נ"4 : התפלגות מחזור השטרות לפי עריכים

לוח נ"5 : התפלגות ערך המחזור

לוח נ"6 : הבלאי וצריכת השטרות במחזור לפי עריכים

לוח נ"7 : המעות במחזור לפי עריכים

לוח נ"8 : הפקדת שטרות בבנק ישראל

לוח נ"9 : הפקדת שטרות בבנק ישראל כאחוז מהמחזור

לוחות סטטיסטיים

לוח נ-1: מחזור המטבע ומדד המחירים לצרכן, 1990 עד 2018¹

השינויים במשך התקופה (אחוזים)			היתרות בסוף התקופה (מיליוני ש"ח)		
מחזור המטבע		מדד המחירים לצרכן	סך השטרות במחזור	מחזור המטבע	השנה
נומינלי	ריאלי				
23.6	5.1	17.6	3,109	3,280	1990
15.4	-2.3	18.0	3,595	3,784	1991
26.7	15.8	9.4	4,575	4,793	1992
17.9	6.0	11.2	5,402	5,651	1993
14.2	-0.2	14.5	6,167	6,453	1994
22.7	13.5	8.1	7,489	7,915	1995
16.5	5.3	10.6	8,722	9,220	1996
12.5	5.1	7.0	9,809	10,370	1997
15.1	6.0	8.6	11,293	11,935	1998
30.7	29.0	1.3	14,898	15,605	1999
-6.1	-6.1	0.0	13,911	14,659	2000
15.0	13.4	1.4	16,017	16,858	2001
6.8	0.3	6.5	17,160	18,009	2002
6.3	8.3	-1.9	18,240	19,137	2003
8.6	7.3	1.2	19,817	20,783	2004
17.5	14.7	2.4	23,371	24,415	2005
4.6	4.7	-0.1	24,409	25,544	2006
13.4	9.7	3.4	27,752	28,971	2007
18.6	14.3	3.8	33,070	34,365	2008
20.7	16.2	3.9	40,112	41,495	2009
8.0	5.2	2.7	43,575	44,833	2010*
9.3	6.9	2.2	47,417	48,981	2011
11.8	10.0	1.6	53,112	54,773	2012
5.0	3.2	1.8	55,732	57,536	2013
9.8	10.1	-0.2	61,272	63,194	2014
16.3	17.5	-1.0	71,409	73,487	2015
3.4	3.6	-0.2	73,801	75,996	2016
8.2	7.6	0.3	79,855	82,202	2017
4.5	4.0	0.8	83,510	85,869	2018

¹ ב-31/12/2010 הוצאו מהמחזור השטרות מסדרה א' והמעות בערך 5 אגורות. החל מ-2010 שטרות ומעות אלה אינם כלולים בנתוני המחזור לסוף השנה. דברים אלה חלים הן על לוח זה והן על הלוחות הבאים.

המקור: מחלקת המטבע בבנק ישראל והלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

לוח נ-2: המזומנים שבידי הציבור, 1990 עד 2018¹

השנה	מחזור המטבע	המזומנים שבידי הציבור ²	החלק שהמזומנים שבידי הציבור מהווים במחזור המטבע
		(מיליוני ש"ח)	(אחוזים)
1990	3,280	2,760	84
1991	3,784	3,231	85
1992	4,793	4,022	84
1993	5,651	4,800	85
1994	6,453	5,408	84
1995	7,915	6,645	84
1996	9,220	7,754	84
1997	10,370	8,649	83
1998	11,935	10,007	84
1999	15,605	11,048	71
2000	14,659	12,077	82
2001	16,858	14,439	86
2002	18,009	15,553	86
2003	19,137	16,511	86
2004	20,783	17,999	87
2005	24,415	20,865	85
2006	25,544	21,422	84
2007	28,971	24,587	85
2008	34,365	29,919	87
2009	41,495	35,782	86
2010	44,833	38,521	86
2011	48,981	42,987	88
2012	54,773	48,837	89
2013	57,536	50,801	88
2014	63,194	56,818	90
2015	73,487	64,811	88
2016	75,996	68,620	90
2017	82,202	73,122	89
2018	85,869	77,650	90

¹ סופי שנים.

² יתר מחזור המטבע שלא נמצא בידי הציבור נמצא בכספות התאגידים הבנקאיים.

המקור: בנק ישראל

לוח נ-3: השטרות במחזור לפי עריכים, 1990 עד 2018

השנה	סך הכול	200 ש"ח	100 ש"ח	50 ש"ח	20 ש"ח
מספר השטרות (מיליוני שטרות, סופי שנים)					
1990	54.0		12.2	31.0	10.9
1991	60.4		15.2	34.8	10.3
1992	69.3	3.7	15.2	38.7	11.7
1993	79.2	5.8	16.2	44.1	13.0
1994	88.5	7.7	17.2	48.9	14.7
1995	105.1	10.8	21.1	56.4	16.8
1996	112.1	13.1	32.4	49.6	17.0
1997	118.1	14.7	42.9	44.2	16.3
1998	132.2	16.9	53.3	44.0	18.0
1999	171.8	21.2	76.0	51.6	23.0
2000	157.7	18.9	76.0	41.6	21.2
2001	173.7	24.2	86.0	42.6	20.9
2002	181.0	27.4	91.8	41.1	20.7
2003	189.5	30.2	96.2	42.9	20.2
2004	203.6	33.4	104.8	43.6	21.8
2005	235.4	40.2	124.6	47.8	22.9
2006	241.4	44.4	127.0	46.4	23.5
2007	262.4	58.7	131.0	47.4	25.3
2008	297.2	80.7	140.0	46.0	30.6
2009	344.2	107.4	154.3	50.7	31.9
2010	360.9	129.0	145.4	49.3	37.2
2011	372.6	151.8	140.9	45.8	34.1
2012	408.0	176.5	145.7	51.1	34.7
2013	422.6	189.0	146.5	51.3	35.8
2014	455.1	213.3	151.7	54.5	35.6
2015	517.8	255.9	164.9	59.7	37.3
2016	534.4	265.6	168.6	60.6	39.5
2017	580.1	290.9	173.4	67.3	48.5
2018	588.0	316.0	162.0	63.0	48.0
ערך השטרות (מיליוני ש"ח, סופי שנים)					
1990	2,985		1,218	1,550	217
1991	3,469		1,519	1,742	207
1992	4,437	749	1,519	1,935	233
1993	5,257	1,166	1,624	2,207	260
1994	6,002	1,547	1,715	2,445	294
1995	7,419	2,151	2,111	2,822	335
1996	8,681	2,621	3,238	2,482	340
1997	9,774	2,948	4,291	2,209	325
1998	11,267	3,371	5,335	2,201	360
1999	14,874	4,231	7,601	2,581	460
2000	13,880	3,778	7,599	2,079	424
2001	15,986	4,835	8,604	2,128	419
2002	17,129	5,484	9,176	2,054	415
2003	18,209	6,037	9,624	2,144	404
2004	19,786	6,689	10,481	2,181	436
2005	23,340	8,033	12,460	2,389	457
2006	24,378	8,883	12,704	2,320	471
2007	27,722	11,748	13,098	2,370	505
2008	33,040	16,132	13,998	2,298	612
2009	40,082	21,485	15,425	2,535	637
2010	43,545	25,800	14,536	2,464	745
2011	47,417	30,356	14,090	2,288	683
2012	53,112	35,291	14,571	2,556	693
2013	55,732	37,798	14,652	2,567	716
2014	61,272	42,663	15,174	2,723	712
2015	71,409	51,188	16,489	2,986	746
2016	73,801	53,120	16,859	3,031	791
2017	79,855	58,185	17,337	3,363	971
2018	83,510	63,200	16,200	3,150	960

המקור: מחלקת המטבע בבנק ישראל. זהו המקור גם ללוחות שבהמשך.

לוח נ-4: התפלגות מחזור השטרות לפי עריכים, 1990 עד 2018

השנה	200 ש"ח	100 ש"ח	50 ש"ח	20 ש"ח
התפלגות מספר השטרות (סופי שנים, אחוזים)				
1990		22.5	57.4	20.1
1991		25.2	57.7	17.1
1992	5.4	21.9	55.8	16.8
1993	7.4	20.5	55.7	16.4
1994	8.7	19.4	55.3	16.6
1995	10.2	20.1	53.7	15.9
1996	11.7	28.9	44.3	15.2
1997	12.5	36.3	37.4	13.8
1998	12.8	40.4	33.3	13.6
1999	12.3	44.2	30.0	13.4
2000	12.0	48.2	26.4	13.4
2001	13.9	49.5	24.5	12.1
2002	15.2	50.7	22.7	11.5
2003	15.9	50.8	22.6	10.7
2004	16.4	51.5	21.4	10.7
2005	17.1	52.9	20.3	9.7
2006	18.4	52.6	19.2	9.7
2007	22.4	49.9	18.1	9.6
2008	27.1	47.1	15.5	10.3
2009	31.2	44.8	14.7	9.3
2010	35.7	40.3	13.7	10.3
2011	40.7	37.8	12.3	9.2
2012	43.3	35.7	12.5	8.5
2013	44.7	34.7	12.1	8.5
2014	46.9	33.3	12.0	7.8
2015	49.4	31.8	11.5	7.2
2016	49.7	31.6	11.3	7.4
2017	50.2	29.9	11.6	8.4
2018	53.7	27.6	10.7	8.2

לוח נ-5: התפלגות ערך המחזור, 1990 עד 2018

השנה	מעות	200 ש"ח	100 ש"ח	50 ש"ח	20 ש"ח
התפלגות ערך המחזור (אחוזים)					
1990	9.0		37.1	47.3	6.6
1991	8.3		40.2	46.0	5.5
1992	7.4	15.6	31.7	40.4	4.9
1993	7.0	20.6	28.7	39.1	4.6
1994	7.0	24.0	26.6	37.9	4.6
1995	6.3	27.2	26.7	35.7	4.2
1996	5.8	28.4	35.1	26.9	3.7
1997	5.7	28.4	41.4	21.3	3.1
1998	5.6	28.2	44.7	18.4	3.0
1999	4.7	27.1	48.7	16.5	2.9
2000	5.3	25.8	51.8	14.2	2.9
2001	5.2	28.7	51.0	12.6	2.5
2002	4.9	30.5	51.0	11.4	2.3
2003	4.8	31.5	50.3	11.2	2.1
2004	4.8	32.2	50.4	10.5	2.1
2005	4.4	32.9	51.0	9.8	1.9
2006	4.6	34.8	49.7	9.1	1.8
2007	4.3	40.6	45.2	8.2	1.7
2008	3.9	46.9	40.7	6.7	1.8
2009	3.4	51.8	37.2	6.1	1.5
2010	2.9	57.5	32.4	5.5	1.7
2011	3.2	62.0	28.8	4.7	1.4
2012	3.0	64.4	26.6	4.7	1.3
2013	3.1	65.7	25.5	4.5	1.2
2014	3.0	67.5	24.0	4.3	1.1
2015	2.8	69.7	22.4	4.1	1.0
2016	2.9	69.9	22.2	4.0	1.0
2017	2.9	70.8	21.1	4.1	1.2
2018	2.7	73.6	18.9	3.7	1.1

לוח נ-6: הבלאי וצריכת השטרות במחזור לפי עריכים, 1990 עד 2018¹

השנה	סך הכול	200 ש"ח	100 ש"ח	50 ש"ח	20 ש"ח
הצריכה (מיליוני שטרות)					
1990	27.9		5.2	13.0	9.8
1991	27.2		5.9	12.5	8.8
1992	34.0	3.8	3.0	15.1	12.1
1993	35.4	2.2	3.7	18.1	11.4
1994	42.8	2.3	4.7	23.6	12.1
1995	53.6	3.8	8.1	25.2	16.5
1996	45.5	3.7	16.0	9.9	15.8
1997	36.8	3.0	16.3	6.4	11.0
1998	53.7	3.8	20.4	12.5	16.9
1999	141.6	9.1	68.0	41.2	23.3
2000	99.3	15.1	21.7	40.3	22.3
2001	60.9	6.5	24.3	17.2	13.0
2002	57.9	4.1	24.0	17.1	12.7
2003	63.8	3.9	25.5	23.0	11.4
2004	77.0	5.5	33.3	23.3	14.9
2005	89.5	9.6	42.9	23.2	13.9
2006	94.6	11.7	44.0	24.2	14.7
2007	102.2	24.2	43.1	21.2	13.7
2008	120.6	32.7	40.6	22.6	24.7
2009	98.8	34.6	33.5	25.4	5.3
2010	101.1	34.8	25.3	30.7	10.3
2011	89.9	36.8	26.5	21.8	4.8
2012	116.9	38.8	36.9	30.3	10.9
2013	51.1	20.7	12.3	10.9	7.2
2014	94.9	30.1	16.5	38.1	10.3
2015	124.7	60.8	33.1	18.5	12.4
2016	239.0	126.3	51.9	41.9	19.0
2017	275.2	134.4	81.0	28.0	31.7
2018	249.8	64.8	126.0	13.4	45.6
הבלאי (מיליוני שטרות)					
1990	18.6		2.6	6.8	9.2
1991	20.5		2.9	8.5	9.2
1992	25.5	0.0	3.1	11.4	10.9
1993	26.0	1.0	2.8	13.1	9.9
1994	35.1	5.0	3.9	19.5	11.2
1995	37.1	0.8	4.2	17.7	14.4
1996	38.4	1.4	4.8	16.7	15.6
1997	30.8	1.4	5.8	11.9	11.8
1998	39.5	1.7	10.0	12.7	15.2
1999	100.3	4.6	44.4	32.8	18.4
2000	113.5	17.3	21.7	50.3	24.1
2001	44.2	1.1	14.1	16.1	13.0
2002	51.1	0.8	18.4	18.8	13.1
2003	55.9	1.2	21.1	21.4	12.3
2004	62.8	2.2	24.7	22.6	13.4
2005	57.8	2.9	23.1	19.0	12.8
2006	88.6	7.4	41.6	25.6	14.0
2007	81.2	9.9	39.1	20.3	11.9
2008	85.8	10.8	31.6	24.0	19.4
2009	51.8	7.8	19.2	20.7	4.0
2010	84.4	13.2	34.2	32.1	4.9
2011	75.0	14.3	30.9	23.8	6.0
2012	81.5	14.1	32.1	25.0	10.3
2013	36.5	8.2	11.5	10.7	6.1
2014	62.5	5.7	11.3	35.0	10.5
2015	62.0	18.2	19.9	13.2	10.7
2016	222.5	116.6	48.1	241.0	16.7
2017	229.4	109.1	76.2	21.4	22.7
2018	242.1	39.9	137.6	18.1	46.5

¹ נתוני הצריכה והבלאי כוללים שטרות מסדרה א' עד לשנת 2010, כולל.

לוח נ-7: המעוות במחזור לפי עריכים, 1990 עד 2018

(סופי שנים, מיליוני מעות)

השנה	סך הכול	10 ש"ח	5 ש"ח	2 ש"ח	1 ש"ח	1/2 ש"ח	10 אג'1	5 אג'1
1990	354.0		9.7		75.0	27.7	164.4	77.2
1991	398.9		12.0		86.0	30.0	185.7	85.0
1992	456.6		14.0		99.0	36.7	211.0	95.8
1993	533.3		15.9		115.1	37.1	260.8	104.4
1994	588.4	0.0	18.6		134.5	43.7	278.2	113.4
1995	668.7	10.9	20.5		148.1	51.5	316.8	120.7
1996	745.6	14.9	22.7		163.6	53.6	361.4	129.4
1997	817.9	17.4	25.6		178.7	61.7	396.4	138.1
1998	898.4	20.2	29.0		196.2	67.9	437.6	147.5
1999	983.6	22.6	32.0		215.5	70.6	486.3	156.6
2000	1,070.4	24.2	33.9		230.6	73.7	544.3	163.6
2001	1,149.6	26.7	37.1		247.2	79.9	588.3	170.3
2002	1,194.0	27.8	38.1		261.8	85.0	604.0	177.2
2003	1,249.3	30.0	39.7		274.0	88.8	633.3	183.5
2004	1,330.3	32.9	42.4		294.7	93.9	676.6	189.9
2005	1,422.7	36.2	45.1		317.8	99.9	724.3	199.4
2006	1,523.1	39.8	49.1		343.8	106.6	775.0	208.9
2007	1,616.3	42.9	51.5	3.6	368.4	112.4	821.1	216.2
2008	1,692.7	45.2	52.9	22.7	368.6	117.3	879.8	206.2
2009	1,762.8	48.6	55.9	35.0	376.1	121.5	923.2	202.5
2010	1,858.8	52.4	60.0	40.6	391.9	129.2	985.0	
2011	1,740.5	56.6	63.7	43.9	411.4	141.4	1,023.4	
2012	1,867.4	60.4	67.2	49.8	431.9	140.6	1,117.4	
2013	1,995.7	66.9	73.0	56.8	454.5	148.4	1,196.1	
2014	2,100.5	71.7	77.8	61.1	481.5	159.0	1,249.5	
2015	2,225.9	78.6	85.0	65.3	512.9	168.4	1,315.7	
2016	2,353.0	83.5	89.1	69.0	540.8	176.5	1,394.0	
2017	2,484.2	90.3	95.1	72.6	576.7	183.5	1,466.0	
2018	2,606.1	93.0	98.4	74.4	606.4	192.7	1,541.2	

¹ כאמור, המעוות בערך 5 אגורות הוצאו מהמחזור בסוף 2010.

לוח נ-8 : הפקדת שטרות בבנק ישראל, 1990 עד 2018¹

השנה	ערך ההפקדות הכולל	סך הכול	200 ש"ח	100 ש"ח	50 ש"ח	20 ש"ח
	(מיליוני ש"ח)			(אלפי שטרות)		
1990	3,747	83,352		9,871	43,021	30,460
1991	4,444	91,232		12,245	54,667	24,320
1992	5,110	98,934	1,435	12,973	61,171	23,355
1993	5,911	110,720	3,382	12,657	69,164	25,517
1994	6,936	124,743	4,874	14,507	80,123	25,239
1995	8,108	145,179	6,356	16,473	91,434	30,917
1996	10,277	178,054	8,344	30,436	92,628	46,647
1997	11,489	170,279	10,669	47,579	78,555	33,476
1998	11,898	163,970	10,977	58,458	65,536	28,998
1999	17,161	215,715	15,869	94,910	79,918	25,018
2000	18,637	225,549	22,239	96,408	80,346	26,556
2001	15,355	193,724	12,374	90,648	66,707	23,995
2002	16,485	201,475	14,533	98,891	64,269	23,783
2003	16,650	200,118	15,785	97,509	66,857	19,967
2004	14,409	174,206	13,708	83,972	57,994	18,533
2005	13,352	160,642	12,476	80,189	49,271	18,705
2006	17,429	198,467	17,105	109,687	53,514	18,160
2007	16,085	172,549	23,455	88,554	44,249	16,291
2008	16,010	175,159	26,696	78,434	47,560	22,470
2009	13,366	134,279	27,393	57,939	37,152	11,795
2010	11,712	114,780	24,755	48,311	36,531	5,183
2011	10,466	103,496	23,762	40,122	30,319	9,293
2012	10,356	103,723	24,214	38,507	28,070	12,933
2013	13,188	128,738	33,357	46,451	29,753	19,178
2014	13,769	140,457	33,197	46,978	40,853	19,429
2015	16,175	149,557	42,563	54,754	38,076	14,164
2016	29,847	209,436	113,139	56,642	25,400	14,257
2017	28,816	228,615	92,136	83,558	32,490	20,431
2018	23,576	217,795	57,633	96,271	38,158	25,733

¹ נתוני ההפקדות כוללים שטרות מסדרה א' עד לשנת 2010, כולל.

לוח נ-9: הפקדת שטרות בבנק ישראל כאחוז מהמחזור¹, 1990 עד 2018

השנה	200 ש"ח	100 ש"ח	50 ש"ח	20 ש"ח
1990		8.0	13.1	24.0
1991		7.1	13.3	18.9
1992	5.3	7.2	13.8	17.5
1993	6.0	6.9	14.1	17.3
1994	5.9	7.2	14.2	14.8
1995	5.9	7.3	14.2	16.3
1996	5.8	9.2	14.5	20.4
1997	6.4	10.4	14.0	17.0
1998	5.8	10.1	12.6	14.3
1999	8.1	13.1	15.9	10.5
2000	11.1	11.7	16.3	10.7
2001	4.8	9.3	13.3	9.8
2002	4.5	8.8	12.6	9.5
2003	4.5	8.5	13.0	8.4
2004	3.5	6.8	11.1	7.5
2005	2.8	5.8	9.2	7.1
2006	3.4	7.1	9.3	6.7
2007	3.7	5.8	7.7	5.8
2008	3.3	4.9	8.2	6.5
2009	2.4	3.2	6.5	3.2
2010	1.7	2.6	6.0	1.3
2011	1.4	2.4	5.5	2.2
2012	1.2	2.2	4.8	3.2
2013	1.5	2.6	4.7	4.5
2014	1.4	2.6	6.3	4.4
2015	1.5	2.8	5.6	3.2
2016	3.6	2.8	3.4	3.0
2017	2.8	4.0	4.2	3.9
2018	1.6	4.9	4.9	4.3

¹ הממוצע השנתי של אחוזי ההפקדות מתוך המחזור בסוף כל חודש.